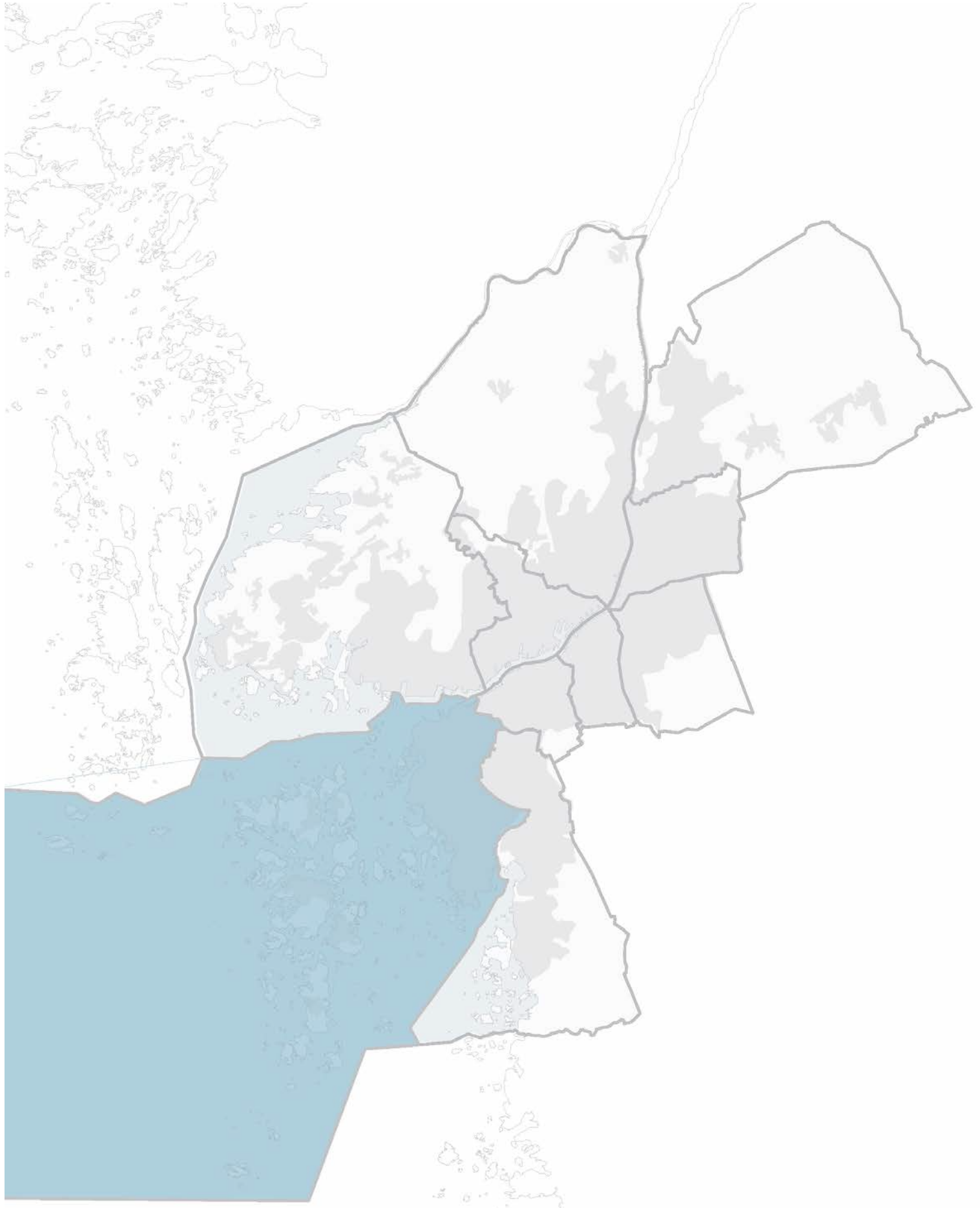

VÄSTRA GÖTEBORG

TYNNERED 61

ÖVERSIKTLIG STADSDELSBESKRIVNING

Tynnered ligger i sydvästra Göteborg, ca 8 kilometer från centrum. Topografin är varierad med kuperade bergspartier och dalgångar, vissa av höjderna är obebyggda naturområden. I Tynnered är hushöjderna jämfört med centrala Frölunda lägre och består av främst tre till fyra våningar höga lamellhus och småhus uppförda efter 1960. Infrastrukturen är storskalig i väst med utgångspunkt från Västerledens rondeller, med Stora Fiskebäcksvägen och Skattegårdsvägen som kraftfulla leder in i stadsdelen varifrån matargator leder vidare till de lokala vägarna i olika områden.

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Området tillhörde Västra Frölunda socken med jordbruk som det dominerande näringsfånget. En successiv minskning av åkermark från slutet av 1800-talet övergick i en snabb förvandling av stadsdelen till bostadsstadsdel under 1960-talet. Tynnered planlades 1964-65 under överinseende av stadsplanechef Folke Björk. Äldre bebyggelse - fritidsstugor, jordbruksfastigheter och villabebyggelse - ersattes i stora delar av nya områden med flerbostadshus i den östra delen och småbostadshus i den västra. Man planerade in stora grönområden mellan de bilfria bostadsområdena. Området försågs även med fotbollsplaner och idrottsplatser, den största belägen nära Grevegårdsskolan (ursprunglig skolbyggnad revs 2010). I anslutning till de större bostadsområdena uppfördes friliggande butiksbyggnader. Angöringar för bilar anordnades i form av parkeringsplatser och parkeringsdäck utanför bostadsområdena. På så sätt

fick man stora sammanhängande innerområden utan fordonstrafik. Till stadsdelen drogs spårvägen, först utbyggd till Frölunda centrum och sedan vidare söderut till Opaltorget.

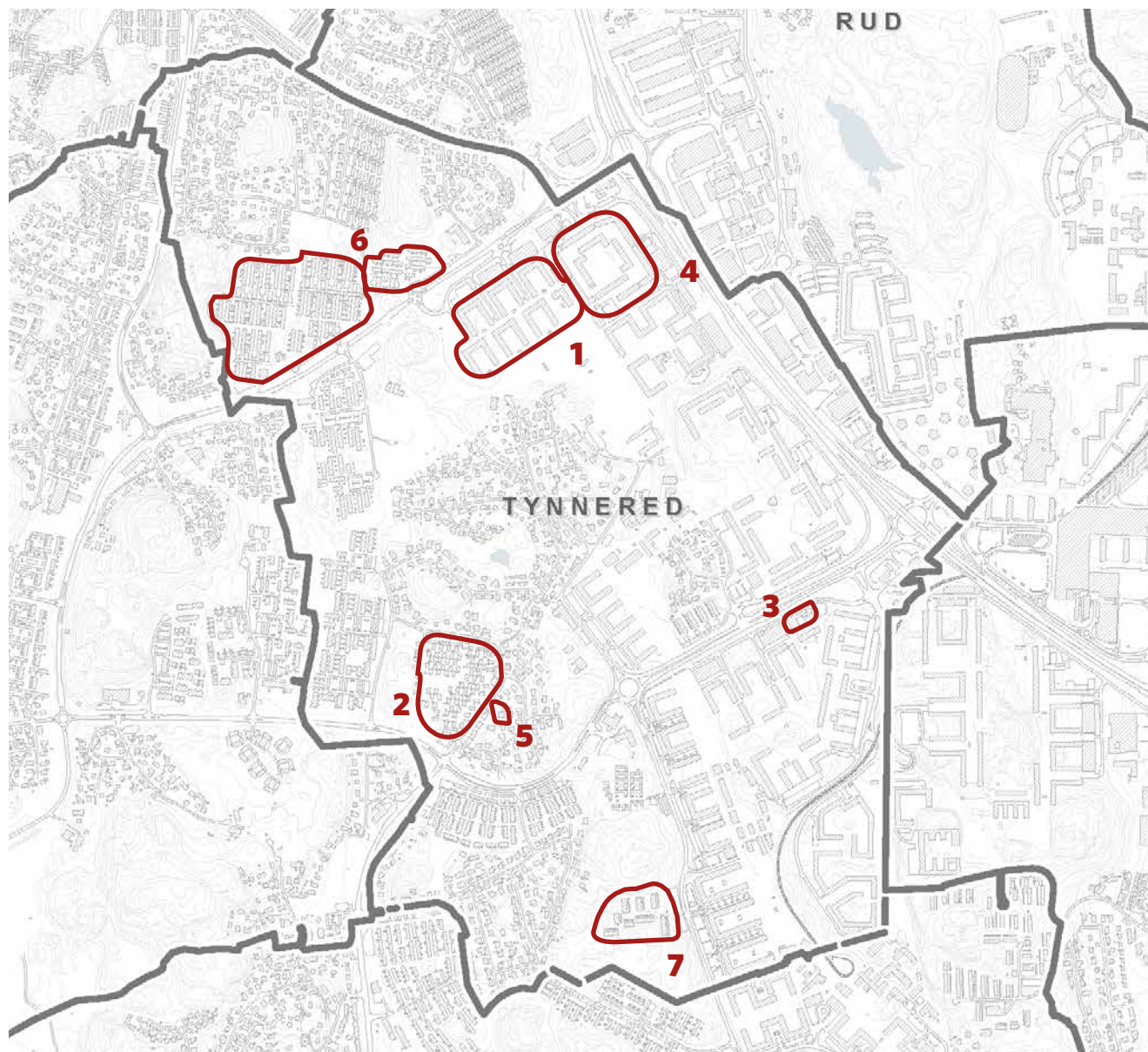
Ett för sin tid ovanligt grepp med handikapp- och individanpassade lägenheter finns i området Toftaåsen. Radhusområdet ritades 1968 av GAKO arkitektkontor för Olof och Caroline Wijks stiftelse. I närheten ritades 1966 även ett sjukhem av White Arkitektkontor för Göteborgs sjukvårdsstyrelse. Toftas radhusområde och Toftaåsens sjukhem har fastighetsbeteckning Järnbrott 171:2 respektive 171:1, men tillhör enligt den aktuella stadsdelsavgränsningen Västra Göteborg. Mer beskrivning och bilder finns under stadsmiljön Järnbrott i avsnittet Askim-Frölunda-Högsbo.

FÖRÄNDRAT - BEVARAT

Under senare år har stora ombyggnader genomförts i de stora hyreshusområdena Grevegården och Smyckegatan. Den äldre fritidsbebyggelsen har med tiden permanentats. Kvarvarande äldre bebyggelse i stadsdelen med omgivningar är Björnekulla gård i Tynnereds nordligaste del. I stadsdelen finns också ett stort antal fornlämningar, en stenåldersboplatz samt stenåldersfyndplatser av boplatzkaraktär.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Inga miljöer eller byggnader från den aktuella perioden ingår i det befintliga bevarandeprogrammet, del I och II.

- Beryllgatan 1
- Hallstenshagen 2
- Tynnereds kyrka 3
- Guldringen 4
- Villa Oljelund 5
- Björnekulla 6
- Visthusboden 7

Beryllgatan

Adress: Beryllgatan
Fastighet: Tynnered 25:2, 4-6
Bebyggelse: Fyravåningars bostadshus i sex rektangulärt formade storgårdar
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Området ritades och byggdes av HSB 1969. För att minska monotonin i området gavs fasadelementen olika mönster och området försågs med fasadskulpturer och steninläggningar i olika färger.

MOTIVERING

Arkitekturen är tidstypisk och har behållit sin ursprunglighet. Några av husen är dekorerade med fasadskulpturer vilket berättar om enprocentsregeln; en kombination av tro på

konstens positiva verkan och ekonomiskt stöd till konstnärer.

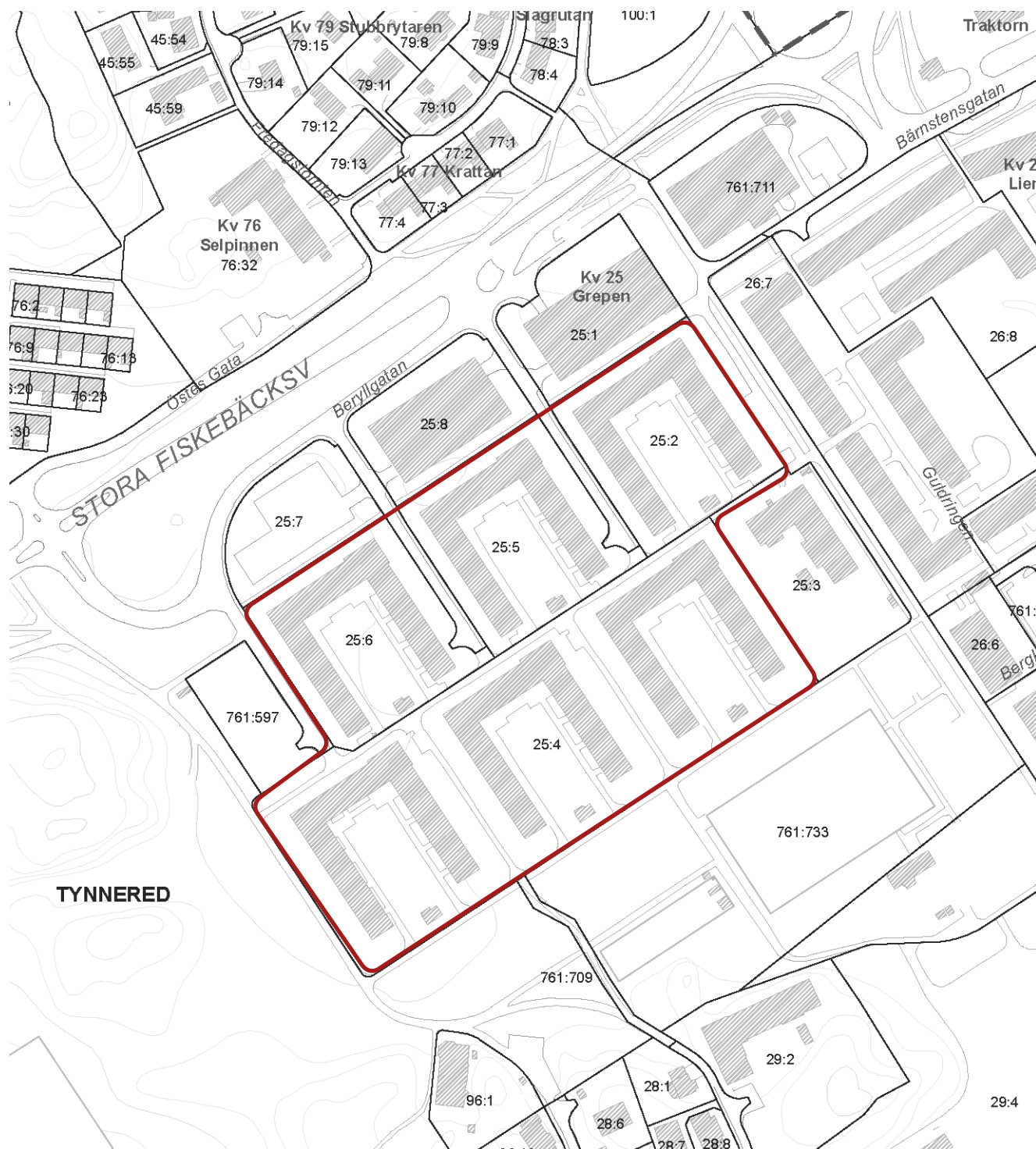
BESKRIVNING, KARAKTÄR

De sex gårdarna är symmetriskt utplacerade i två rader om tre. En förskjutning mellan de två raderna gör att rumsligheter skapas både inom och emellan husen som är rektangulärt formade med öppen sydostsida.

Fasaderna är gjorda av prefabricerade ytterväggselement av betong med frilagd ballast i grå och röda nyanser i horisontella band. Portarna är av förkromad plåt i en typiserad form som finns kvar även i flera av de ombyggda områdena, vilket tyder på att den är tålig och av bra kvalitet. Balkongerna är indragna och fönstren är enkla med ventilationslucka. Sadeltaken är täckta med papp. Några av husen är dekorerade med fasadskulpturer på hörnhusen som har en högre takuppbbyggnad och fristående pelare i bottenvåningen. Den kompakta kubiska byggnadsformen bryts upp i några hörn som stöds på en hörnpelare.

Del av bostadsgård vid Beryllgatan. Foto: Anette Lindgren

Hallstenshagen

Adress: Hallstensgatan/Hallstenshagen
Fastighet: Tynnered 46:2-79
Bebyggelse: Småhusområde med ett åttiotaltal friliggande enfamiljshus förbundna via höga plank
Övrigt skydd: -

Pris ur Stiftelsen Per och Alma Olssons fond, pristagare 1970.

HISTORIK

Stadsplanen för området antogs 1971 men området ritades redan 1968 av arkitektkontoret Celanders, Forser och Lindgren.

MOTIVERING

Hallstenshagen är ett ovanligt konsekvent genomfört grupphusområde i schackbrädesmönster med gott om små kvarterslekplatser. De kubiska byggnadsvolymer har genom sin fönstersättning en intressant exteriör. Området har delvis förändrats men har kvar mycket av sin ursprungliga karaktär.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

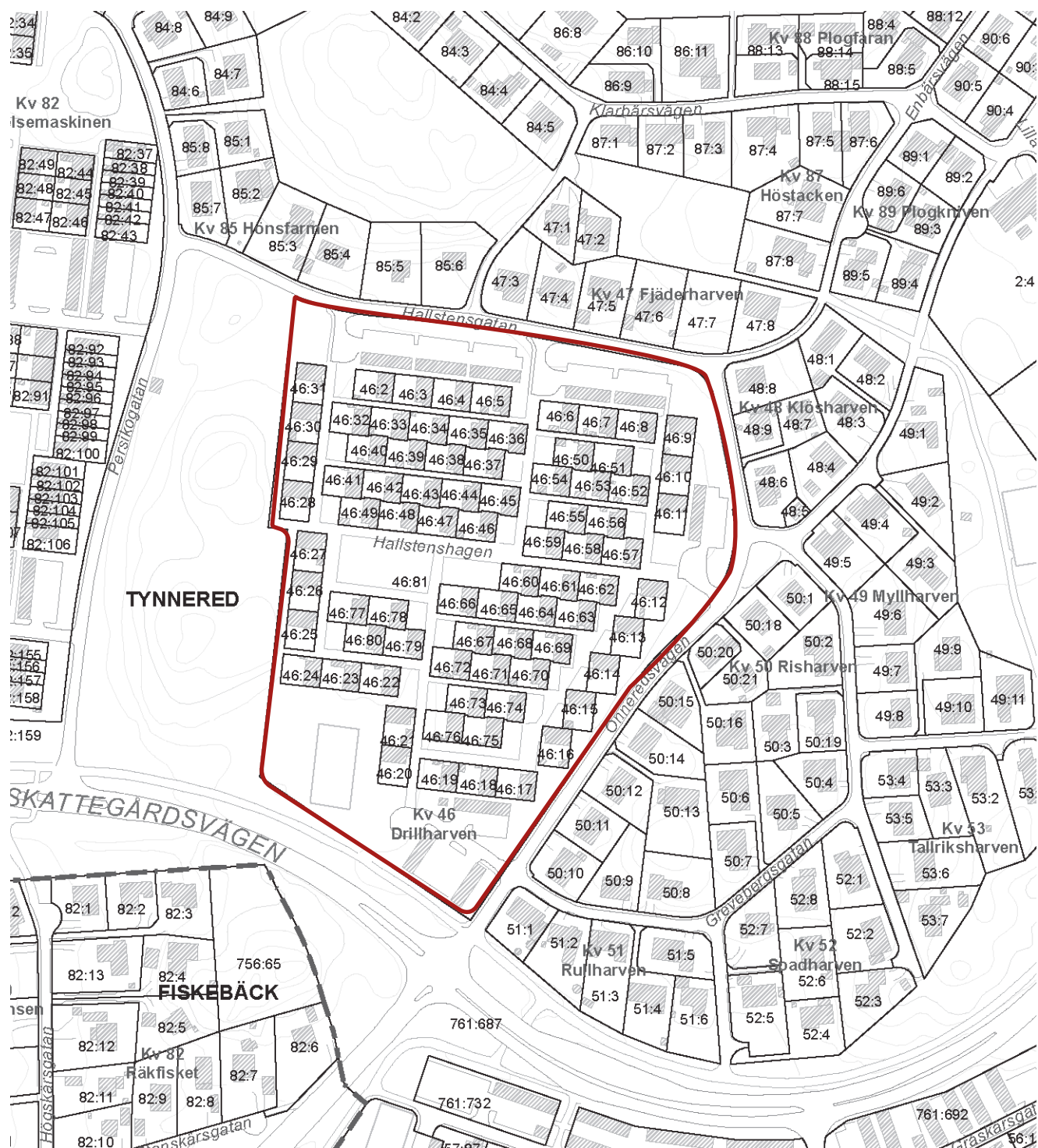
Småhusområdet Hallstenshagen är placerat i en sänka med ett mindre naturområde på dess västra sida. Området begränsas i söder av matarleden Skattegårdsvägen som leder i öst-västlig riktning, i norr av Hallstensgatan och i öster av Önneredsvägen. I öster och norr omges det av friliggande villor. Hallstenshagen består av ett 80-tal friliggande enfamiljshus förbundna via höga plank.

Husen har branta sadeltak som går i liv med fasaden. Fasaderna har små fönster i band ut mot gångvägen och stora fönsterpartier i fasaderna mot trädgårdarna. Entréerna är tydligt markerade genom att takfallet går ut över inbyggd farstuväst och förråd. Fasadpanelen är till övervägande del målad i olika gula kulörer. Genom planket skymtar stora perspektivfönster mot trädgårdsfasaden. Vardagsrummen ligger på husens övervåning med stora fönster.

I mitten av området finns ett större område med lekplats. Runt mittpunkten grupperar sig husen i rätta rader, något förskjutna sinsemellan. Bredare och smalare asfalterade gångvägar leder genom den för övrigt bilfria bebyggelsen. Närmast tillfartsvägarna finns parkeringsplatser samt ett flertal garagelängor, med fasader av gul lockpanel, vita garageportar och pulpettak.

Hallstenshagens speciella gavelarkitektur. Foto: Magnus Haglund

Tynnereds kyrka

Fastighet: Tynnered 11:1
Bebyggelse: Kyrkoanläggning
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Kyrkan var uppförd för Svenska Kyrkan 1973, ritad av arkitekterna John Snis och Stig Johansson.

MOTIVERING

Tynnereds kyrka har ett historiskt värde som tidstypiskt exempel på den arkaiserande kyrkoarkitekturen i hårdbränt tegel, basilikaform och med drag av traditionell kyrkbacke efter förebilden Härlanda kyrka. Anläggningens arkitektoniska värde uppbärs av hållbara material och en omsorgsfull detaljering.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Kyrkoanläggningen är placerad på en liten kulle och består av kyrkan, sammanbyggd med församlingslokaler, en fristående expeditionsbyggnad och ett klocktorn. Byggnaderna är grupperade kring en kyrkbacke på

toppen av kullen. Kyrkotomten runt anläggningen är en naturtomt utan tydliga avgränsningar mot omgivningen. Kyrkan och församlingslokalerna är byggda i vinkel. Kyrkan ligger längst i väster och församlingslokalerna sträcker sig längs den norra sidan av tomten. Expeditionsbyggnaden, som även inrymmer en förskola, sluter gården åt öster. I söder står klockstapeln som är ungefär jämnhög med kyrkans högsta parti åt väster och har tegelgavlar med slitsar, samt ett spjälverk med lodräta svarta bjälkar däremellan. Söder om expeditionsbyggnaden finns en lekplats.

Tynnereds kyrka är en stor församlingskyrka med drag av förebilden Härlanda kyrka. Materialet är det tidstypiska mörka röda teglet och formen har traditionella drag, som i det kringbyggda "kyrkotorget" och kyrkorummets flacka sadeltak. Byggnaderna är individuellt utformade, med olika taktyper och fönstersättningar. Det röda teglet, taken i fasadliv och de många koppardetaljerna förenar dem, liksom en viss slutenhet. De olika funktionerna går att avläsa i exteriören. Kyrkan är tydligt framträdande, dels genom att den är högre än resten av byggnaderna och dels genom att den har ett sadeltak, medan övriga tak är platta.

Tynnereds kyrka med lekplats i förgrunden. Foto: Sanja Peter

Guldringen

Adress: Bärnstensgatan, Guldringen
Fastighet: Tynnered 26:3-5, 7-9
Bebyggelse: Loftgångshus i ett storgårdskvarter
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Bebyggelsen är uppförd 1965-68 för Riksbyggen, enligt ritningar av Riksbyggens Arkitektkontor.

MOTIVERING

Guldringen är ett av de tidigaste områdena som bebyggdes med loftgångshus och kan därmed ses som en föregångare till en byggnadstyp som blev vanlig under 1970-talet. De utvändiga trapporna har en dekorativ verkan och plåtfasaderna är omsorgsfullt utformade.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Kvarteret är bebyggt med trevånings lamellhus med trafikfria halvgårdar och gångytor mot vilka

entréerna är vända. Fasaderna är av aluminium och träpanel på gipsskivor. Sadeltaket har papptäckning och taket över loftgångarna är belagt med panel. Till loftgångarna leder en spiraltrappa utvändigt. Området har blivit omtyckt, flera av de boende har uttryckt att loftgångarna ger radhuskänsla. Lägenheterna är i huvudsak treor och fyror med hall, kök och ett sovrum mot loftgången och balkong längs hela den motsatta fasaden.

Loftgångar och spiraltrappor. Foto: Anette Lindgren

Guldringen, innergård. Foto: Anette Lindgren

Villa Oljelund

Adress: Önneredsvägen 32
Fastighet: Tynnered 50:16
Bebyggelse: Enfamiljshus/villa
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Villa Oljelund ritades för en privat beställare 1971. Arkitekten, Klas Anshelm, som tidigare hade ritat storskalig bebyggelse på Medicinareberget och Chalmers fick här stöd av en engagerad beställare att tillämpa sitt stora materialintresse. Byggnadsprogrammet innehöll begrepp som funktionellt, estetiskt grovt, rätt, fri materialverkan, lättskött, praktiskt, åldras vackert, ej modebetonat.

MOTIVERING

Villa Oljelund är ett speciellt arkitektoniskt verk med materialexperiment, en okonventionell villa i ett

annars vanligt villaområde. Villan uppvisar särskilda kvaliteter i enkla och överraskande detaljer och en planlösning som tar vara på lägets möjlighet till utsikt genom ett vardagsrum på andra våningen.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Villa Oljelund är en okonventionell villa på en skafftomt i ett konventionellt villaområde. Huset står på plintar på en berghäll och har utbyggda terrasser och trätrallar nära naturen. Stommen är av trä, klädd med plywood, utvändigt svartmålad med rödlaserade fönster. Trappa med ståndare vinkelrätt mot vangstycket och rödlaserade fönster och dörrar monterade utanpå fasaden fullbordar bilden av ett sakligt och lustfyllt experiment, varsamt vårdat av beställaren. Planen har en tydlig uppdelning i kök- och matdel, sovrumslänga och ett upplyft vardagsrum med havsutsikt. Villan har beskrivits som en bygglek med svartmålad plywood och rödlaserade fönster.

Villa Oljelund. Foto: Rickard Ribbås

Björnekulla

Adress: Mungårdsgatan, Östes och Västes gata

Fastighet: Tynnered 71:2-76:31

Bebyggelse: Småhusområdet med tvåhundrafemton radhus i en samfällighetsförening

Övrigt skydd: -

HISTORIK

Atriumhusen vid Östes och Västes gata ritades av arkitekterna Celandier Forser Lindgren för Egnahemsbolaget 1971. Skötseln av den äldre Björnekulla gård och gårdarna i Torps by upphörde successivt under 1960-talet och år 1972 stod Björnekulla radhusområde helt färdigt med 215 radhus och Björnekulla gård som föreningsgård.

MOTIVERING

Ett tidstypiskt bostadsområde med radhus i en tät stadsplan som dessutom inlemmade gården med gamla anor

BESKRIVNING, KARAKTÄR

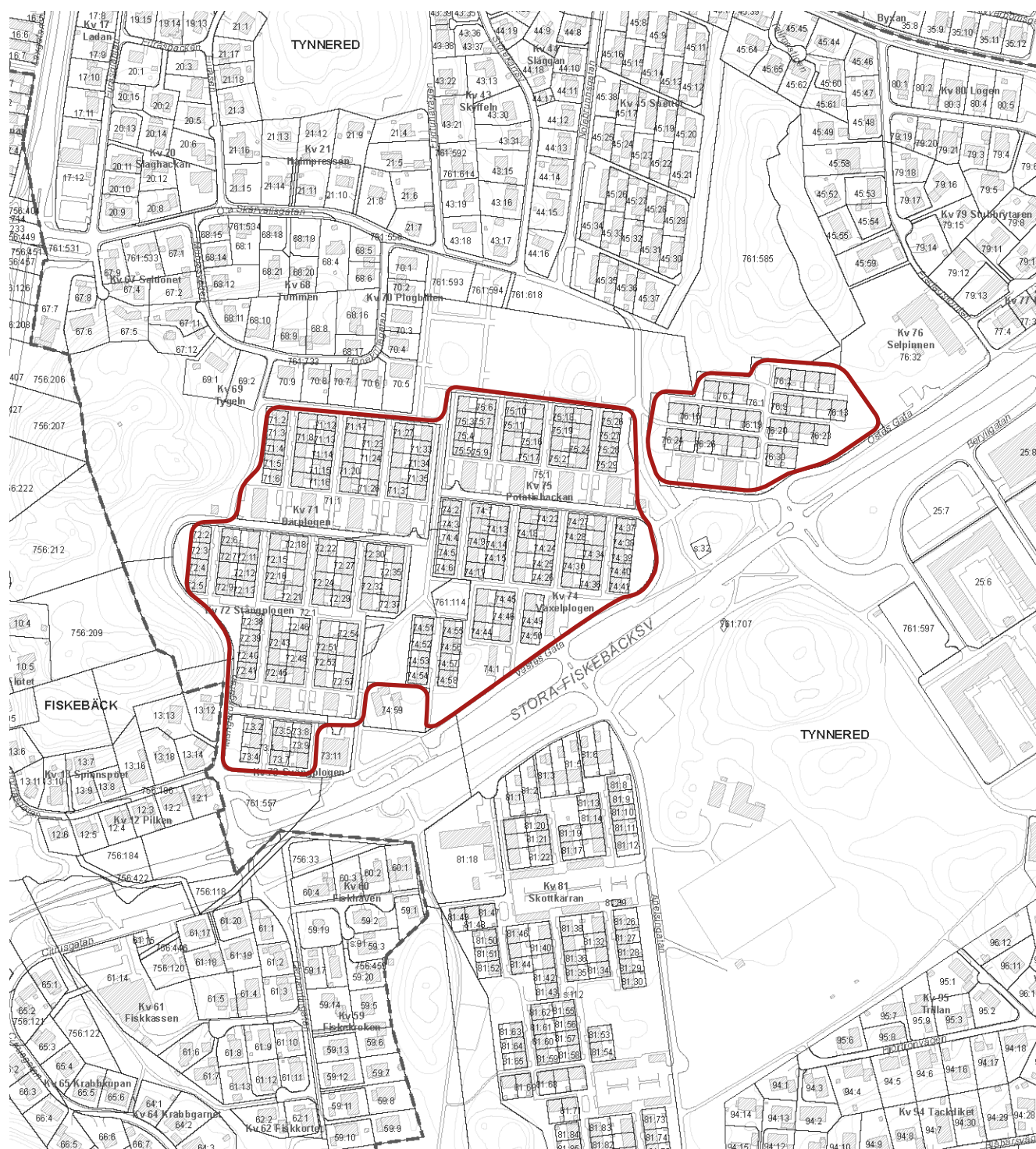
Husen är enplans radhus med möjlighet till utbyggnad som atriumhus, vilket många boende har utnyttjat. Några av husen är anpassade för rörelsehindrade.

Ett av 215 radhus i området

Radhus i Björnekulla. Foto: Magnus Haglund

Visthusboden

Adress: Akvamariningatan
Fastighet: Tynnered 4:2-48
Bebyggelse: Radhus och atriumhus
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Radhusområdet med hyresradhus i kvarteret Visthusboden ritades av arkitekt John Snis och uppfördes på 1960-talets mitt av Göteborgs Bostadsföretag Stiftelse. Projektet var en fortsättning på ambitionerna att bygga radhus för uthyrning som funnits i Göteborg sedan 1950-talet.

MOTIVERING

Området har en rumslighet med miljövärden, mycket tack vare nivåskillnaderna och den intelligande skogen. Arkitekturen förenar det mer traditionella, i till exempel fönster och förrädsdörrar, med det moderna i till exempel takform och tunn fasadkaraktär.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Omgärdat av bergiga skogspartier planlades denna enklav med 47 radhus väster om Grevegårdsvägen, centralt i sydligaste Tynnered. Marknivån stiger från vägen upp till husen, som också är placerade på olika nivåer. I slänten växer övervägande björk, tall och ek. De åtta längorna grupperar sig åt olika håll kring ett centralt gemensamt uterum i öst-västlig riktning. Här mellan husen finns en lekplats och en inhägnad bollplan.

Husen har en enkel utformning med närmast släta fasader och "lådkaraktär" då taken är i fasadliv. Framför sig har husen en sammanhängande förradslänga med likadan träpanel som husen, pulpettak, smala fönsterband upptill utåt gångvägarna och små trägrindar i de små portgångarna. Från portgången leder gjutna trappor upp till en liten platta belagd med betongplattor framför entrén. Franska fönster som ibland är utbyggda till riktiga balkonger sitter rakt ovanför de centralt placerade entréerna. Åt andra hållet finns uteplatserna indragna från fasadlivet, med gjutna skiljeväggar emellan.

Radhus i området Visthusboden. Foto: Magnus Haglund

NÄSET 59 ÖNNERED 62

ÖVERSIKTLIG STADSDELSBESKRIVNING

Näset och Önnered ligger längst ut i Väster vid havet. Bebyggelsen utgörs nästan uteslutande av villor och radhus. Nästan samtliga sommarstugor och fritidshus är idag permanentbostäder. Bebyggelsen har till övervägande del uppförts från 1960-talet och framåt. I Önnered finns villor och radhus. Området är kuperat med ofta skogsbeklädda bergknallar. I sydväst har Önnered kontakt med havet. I Näset finns villor men också rad- och kedjehus. Vägarna är smala och vindlande, i ett delvis starkt kuperat landskap. På den inre delen av Näsethalvön dominerar Åkered med radhus och kedjehus.

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

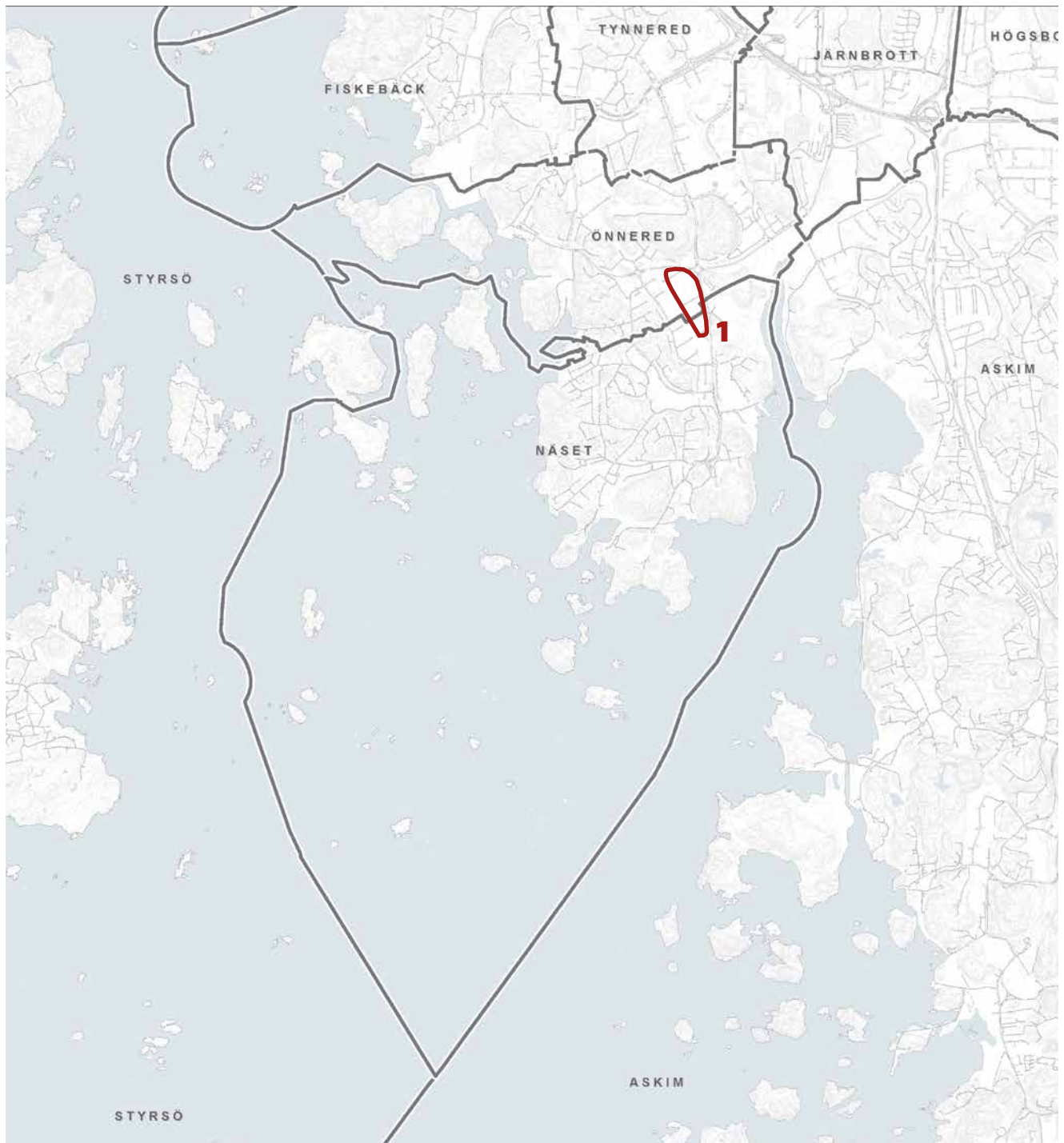
Näset och Önnered var tidigare en del av Västra Frölunda socken. Jordbruk var områdets viktigaste näringsfång och här låg bland annat gårdarna Önnered, Åkered, Hammar och Backa. Fiske i större omfattning har bedrivits från Önnered och Näset. I Önnered anlades också ett varv för mindre båtar på 1920-talet. I slutet av 1800-talet började berget längs stranden

att utnyttjas för stenbrytning. Stenbrytningen var utspridd på många olika platser och lastbryggor fanns bl.a. i Önnered, Hammar och Brevik.

De första 20 åren efter införlivningen med Göteborg fortsatte utbyggnaden med sommarstugor och småhus. De har senare kompletterats och flera stora områden med småhus byggdes cirka 1960–70, bland annat inom Åkereds egnahemsområde. Näsets kyrka uppfördes 1967. Stadsplanerna för Önnered och Näset tillkom under mitten av 1960-talet och 1970. Detta var inte ett område för en generell och samlad exploatering så som det skedde i de centrala delarna av Frölunda. Göteborgs stads Egnahems aktiebolag fick ansvara för gruppbebyggelsen i några av områden.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Åkereds egnahemsområde; ett stort egnahemsområde med kedjehus, radhus samt en skola och en liten kyrka utgör bevarandeområde Näset 59:A som ett värdefullt exempel på 1960-talets småhusbebyggelse.

Åkereds egnahemsområde 1

Åkereds egnahems- område

Adress: Färgspelsgatan, Spektrumsgatan, m.fl.
Fastighet: Näset Kv 1-9, 25-28, 41-44
Bebyggelse: Egnahemsområde med fyrahundraåttio kedjehus och radhus samt skola och kyrka
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Stadsplan för området upprättades 1963 och utbyggnaden genomfördes 1964–67 av Göteborgs Stads Egnahems AB. Stadsplanen och bostadshusen ritades av Henrik Falkenberg och Lars Ågren, GAKO. Arkitekt för skolan var Stig Henrik Lundgren. Bostadshusen placerades längs gator, som skulle fungera som husgruppens gemensamma vistelseytor, och hela området fick en enhetlig utformning och färgsättning.

MOTIVERING

Åkereds stora egnahemsområde med sin enhetliga och omsorgsfullt utformade bebyggelse är ett exempel på 1960-talets småhusbebyggelse där man söker en större

stadsmässighet med ett regelbundet rutnät av gator och små tomter.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Området som utgör en klart avgränsad enhet omfattar 480 radhus och kedjehus. Båda hustyperna är samlade i längor med entréer vända mot relativt breda interngator. Byggnaderna har 1 1/2 våning, branta tak täckta med rött enkupigt tegel och stora svarta takkupor. Fasaderna är klädda med röd eller brun panel och några enheter har kvar de ursprungliga vita snickerierna. Mot gatorna finns indragna entréer och kedjehusen binds samman med plank som döljer bilplatserna. Skolan omfattar två byggnader, en U-formad skolbyggnad med plana tak och fasader av trä, och en gymnastikbyggnad. Kedjehusen har bilplatser mellan husen medan radhusens parkeringsplatser är placerade i garagelängor. Längs gatorna finns alléer och trädtrader.

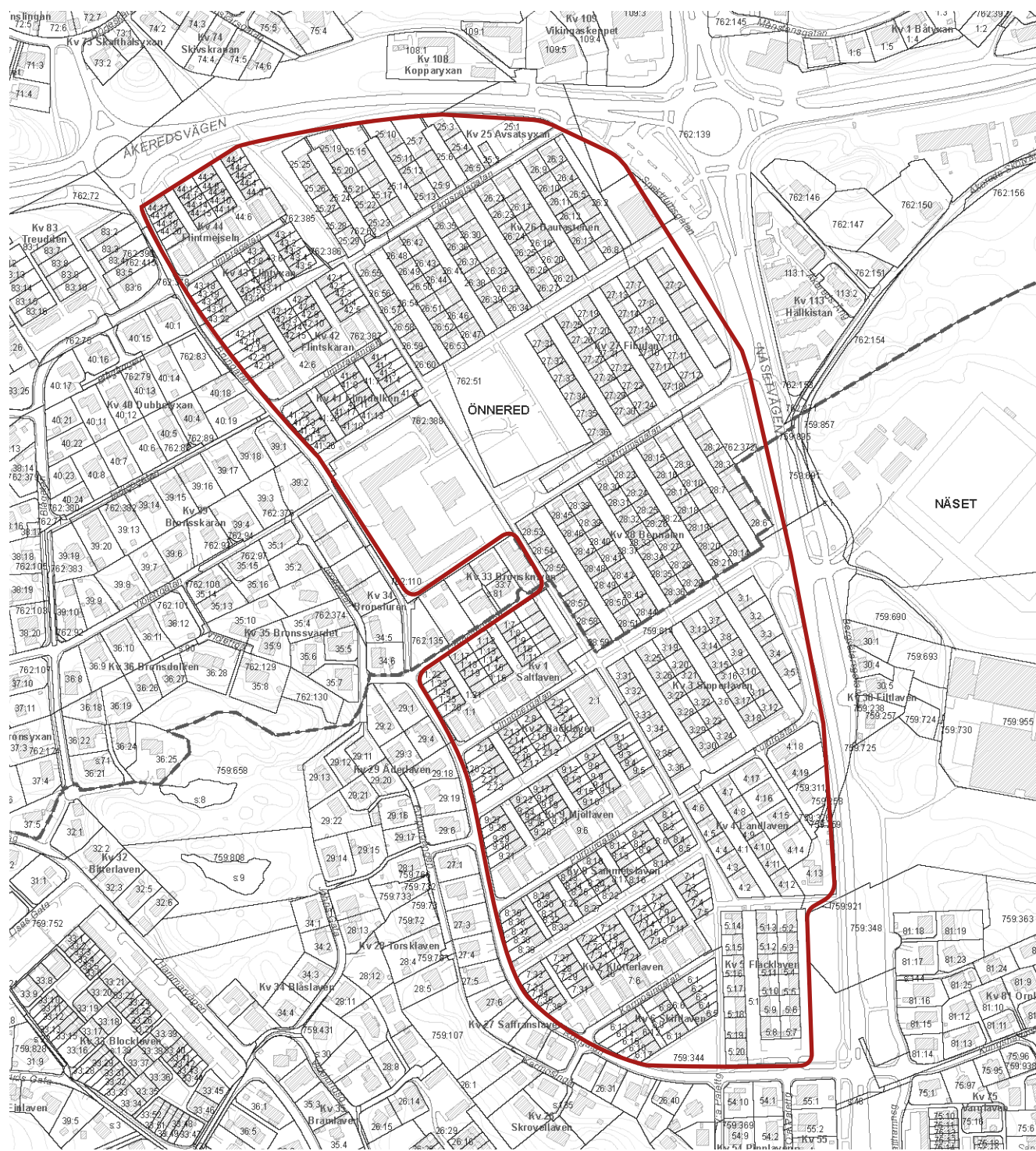
Det stora, enhetliga området är inspirerat av danska och sydsvenska småstadsmiljöer. Området planerades för kontakt kring gatan. Hustypen blev lyckad och byggdes i flera områden med plan mark i Önnered.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Sedan tillkomsten har flera mindre ändringar gjorts bland annat har många fönster bytts, men områdets karaktär är i huvudsak bibehållen.

Åkered som en modern by. Foto: Rickard Ribbås

ÄLVSBORG 55

ÖVERSIKTLIG STADSDELSBESKRIVNING

Älvsborg, som ligger vid älvmynningsen, söder om Nya Varvet och norr om Fiskebäck och Tynnered, har ett typiskt bergigt kustlandskap. Stadsdelen innehåller villabebyggelse från olika utbyggnadsepoker, från 1800-talets traditionella kustsamhälle till miljonprogrammets radhusområden och dagens påkostade villor med havsutsikt. I Älvsborgs östra del finns ett avskilt industriområde med olika verksamheter, i form av såväl lättare industrier som lager- och kontorsfastigheter. Industriområdet har växt fram organiskt från och med 1930-talet och byggnaderna har därför ett heterogent utseende. Kustartilleriregementet (KA4) numera Amf4 är beläget i västra delen av Älvsborg där det upptar ett stort område.

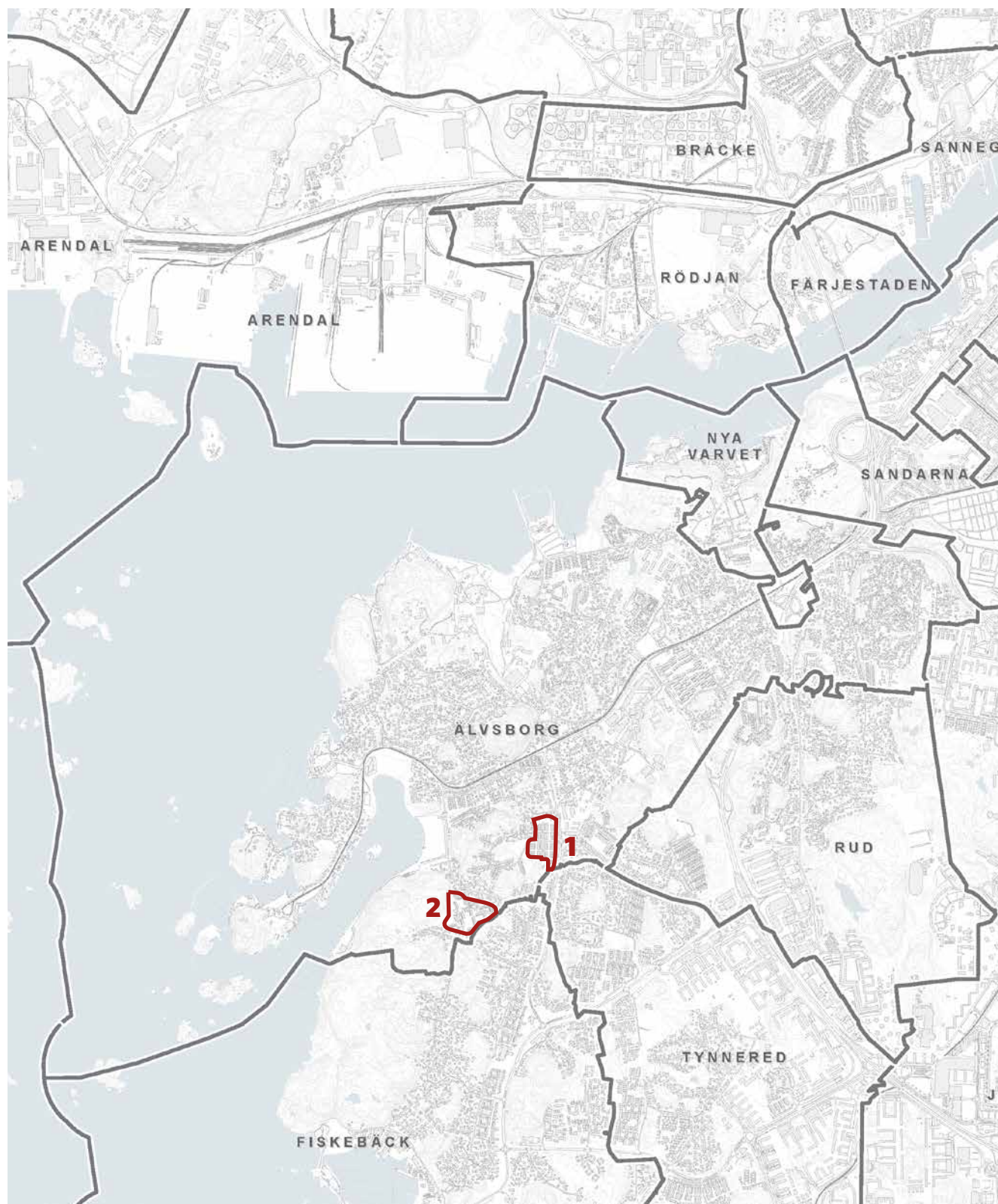
EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Stadsdelen var tidigare jordbruksbygd bebyggd med stora och små gårdar jämte några sommarhus, bland annat längs Bygatan i det inre av Hinsholmskilen. 1907 drogs spårvägen från Järntorget ut till Saltholmen vilket ökade stadsdelens attraktivitet och resulterade i en successiv nybyggnation av främst en- och tvåfamiljsvillor. Järnvägen inkorporerades sedermera i Göteborgs spårvägsnät. Den äldre villabebyggelsen var främst koncentrerad runt den gamla hamnen i Långedrag. Enligt 1937 års stadsplan skulle områdena Eckran, Kåringberget, Hinsholmen och strandplatsen Långedrag bebyggas eller förtätas med villor och egnahem på ägostyckad mark. Redan under 1940-talet uttrycktes en strävan efter att gruppera nybebyggelsen i enheter som inte stördes av trafik.

Under 1960-talet skedde stora förändringar främst i den norra delen av Älvsborg. Större nybyggnationer skedde senare även i andra delar av stadsdelen. En småbåtshamn anlades på Hinsholmskilens östra sida och ytterligare områden i norra delen av Älvsborg exploaterades. Samtidigt som vägnätet byggdes ut och den kommunala trafiken utökades i och med att spårvägen kompletterades med busstrafik, förtätades Älvsborg successivt. De första områdena att bebyggas med radhus och atriumhus under denna period var bland annat Källängen och Sjögången. Göteborgs Stads Egnahems aktiebolag var den största kommunala byggherren. Men även andra privata byggherrar byggde radhus och parhus i större enhetliga områden, SIAB, Svenska industribyggen AB var en sådan. Arkitektfirmor som Lennart Kvarnström samt Celander, Forser, Lindgren och arkitekt John Snis hade några av de största uppdragen.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Fregattgatan, Sjögången, Älvsborg 55:C är ett bevarandeområde med ett par grupper med småhus uppförda 1963-65 enligt ritningar av bland andra arkitekterna Osnes & Sunnerholm samt Lennart Kvarnström. Områdena är exempel på väl utformade områden med tät småhusbebyggelse från 1960-talet.

Pärt Antons Gata 1
Källängen 2

Pärt Antons Gata

Adress: Pärt Antons gata
Fastighet: Älvsborg 289:1-295:22
Bebyggelse: Tvåvånings radhus
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Stadsplanen tillkom 1969 och hade en inriktning mot blandade hustyper. Två byggnadsgrupper tillkom i etapper, först radhus sedan villor (här presenteras bara radhus). Byggherre var Egnahemsbolaget. Radhusområdet uppfördes 1972-73 vid kullens fot. Kvarnströms arkitektkontor genom Hasse Fridell ritade området. Det uttalade idealet var Englands "New Towns". Man experimenterade med lösvirke som vid denna tid skulle ersätta prefabricerade väggelement vid byggandet.

MOTIVERING

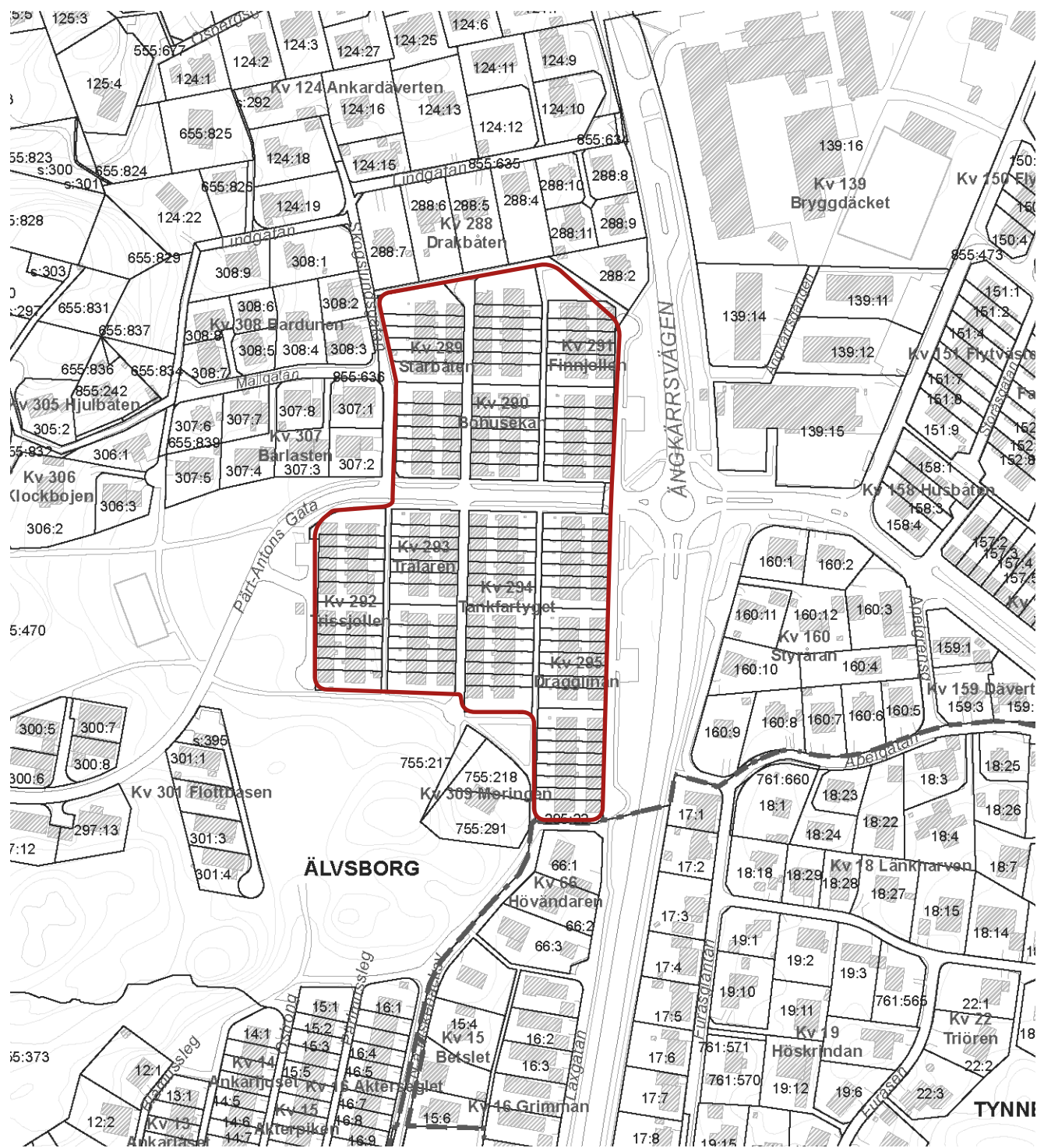
Radhusen har miljökvallitéer men är framförallt representativa för sin tids småhusbyggande och ger exempel på väl utformade områden med tät småhusbebyggelse från sent 1960-tal.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Radhusområdet är beläget invid en större väg, Ängkärrsvägen, och mittemot Påvelunds centrum. I norr, söder och delvis också i väster, omges radhusområdet av fristående villor i en till två våningar. I söder finns en skogsbevuxen höjd. Ett parkliknande grönområde med lövträd och gångvägar finns i anslutning till småhusen. Radhusen har två våningar och svagt sluttande pulpettak samt en liten inhägnad gård. Fasaderna har stående profilerad panel målade i olika kulörer. Husen kröns av pulpettak, belagda med papp eller plåt, som avslutas i liv med fasaderna. De svarta takkanterna utgör en avslutning uppåt på byggnadernas fasader.

Radhus vid Pärt Antons gata. Foto: Magnus Haglund

Källängen

Adress: Slätvarsgatan
Fastighet: Älvsborg 5:10-5:26, 6:10-6:53, 7:2-7:20, 8:13-8:39
Bebyggelse: Radhus och atriumhus vid Slätvarsgatan
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Området uppfördes 1959 av Riksbyggen efter ritningar av det egna arkitektkontoret. Stadsplanen arbetades fram av arkitekterna Koj Jonsson och Torild Ekberg. Området uppfördes på tidigare åkermark.

MOTIVERING

Källängen är ett exempel på ett väl utformat område med radhus och atriumhus från 1950-talets slut, som genom sina stora gemensamma gårdar skiljer sig från senare områden. Den ursprungliga karaktären är välbevarad.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Området omfattar radhus och atriumhus av olika storlek. Husen är grupperade i V-form så att stora omslutna gårdar skapas, vilket skiljer sig från senare storskaliga områden. Längornas placering ger en luftig och ljus miljö med gröna rum. Gångvägar genom området förbinder husens entrésidor vilket ger en tydlig rörelse som gynnar det sociala livet i området. På baksidan av huslängorna finns, förutom små privata trädgårdar, en stor gemensam yta.

Husens fasader är av trä och eternit med kraftiga gavlar i rött tegel. Invändigt har husen en genomtänkt och effektiv planlösning som lyckas tillvarata rymden i den relativt lilla byggnadsvolymen till fullo. Husen är relativt ensartade men de boende har tagit områden utanför entréerna i besittning och även målat sina hus i olika kulörer vilket ger en variation till området.

Radhusens entrésida i Källängen. Foto: Magnus Haglund

FISKEBÄCK 56

ÖVERSIKTLIG STADSDELSBESKRIVNING

Topografiskt består stadsdelen av tre zoner som sträcker sig i nord-sydlig riktning. Den västra zonen utgörs av Valeberget som bildar en avgränsning mot havet. I öster ligger Fiskebäckens dalgång som främst består av åker- och ängsmark. Längst österut reser sig flera mindre bergspartier mot Tynnered. Genom den skogsbevuxna mellanzonen, i övergången mellan berg och dalgång, löper smala dalgångar. Bebyggelsen i Fiskebäck utgörs i huvudsak av två typer av småhus, dels friliggande villor uppförda under olika tidsperioder och dels större gruppbyggda områden med radhus och atriumhus. Området rymmer även ett antal skolor, daghem och varierande verksamheter i hamnområdet. I Fiskebäcks södra del ligger Fiskebäcks hamn som är en av de större fiskehamnarna i Sverige. Här finns isfabrik, båtmäklare, reparationsfirmor, fastighetsföretag och andra verksamheter med maritim anknytning såsom dykning, försäljning av fiskeredskap och andra verksamheter som hör till fiskerinäringen. Vid sidan av de äldre verksamhetsbyggnaderna och sjöbodarna finns också nyare byggnader, vars storlek och utformning anpassats efter lokalbehov. Hamnområdet övergår i norr till en småbåtshamn.

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Efter inkorporeringen 1945 fortsatte utvecklingen av fisket i anslutning till Fiskebäcks hamn. Jordbruket lades ner på 1960-talet när flera stora bostadsområden började byggas ut.

Enligt 1938 års generalplan skulle Fiskebäck bebyggas med en- och tvåplans villabyggnader, vilket också skedde i långsam takt fram till och med 1950-talet.

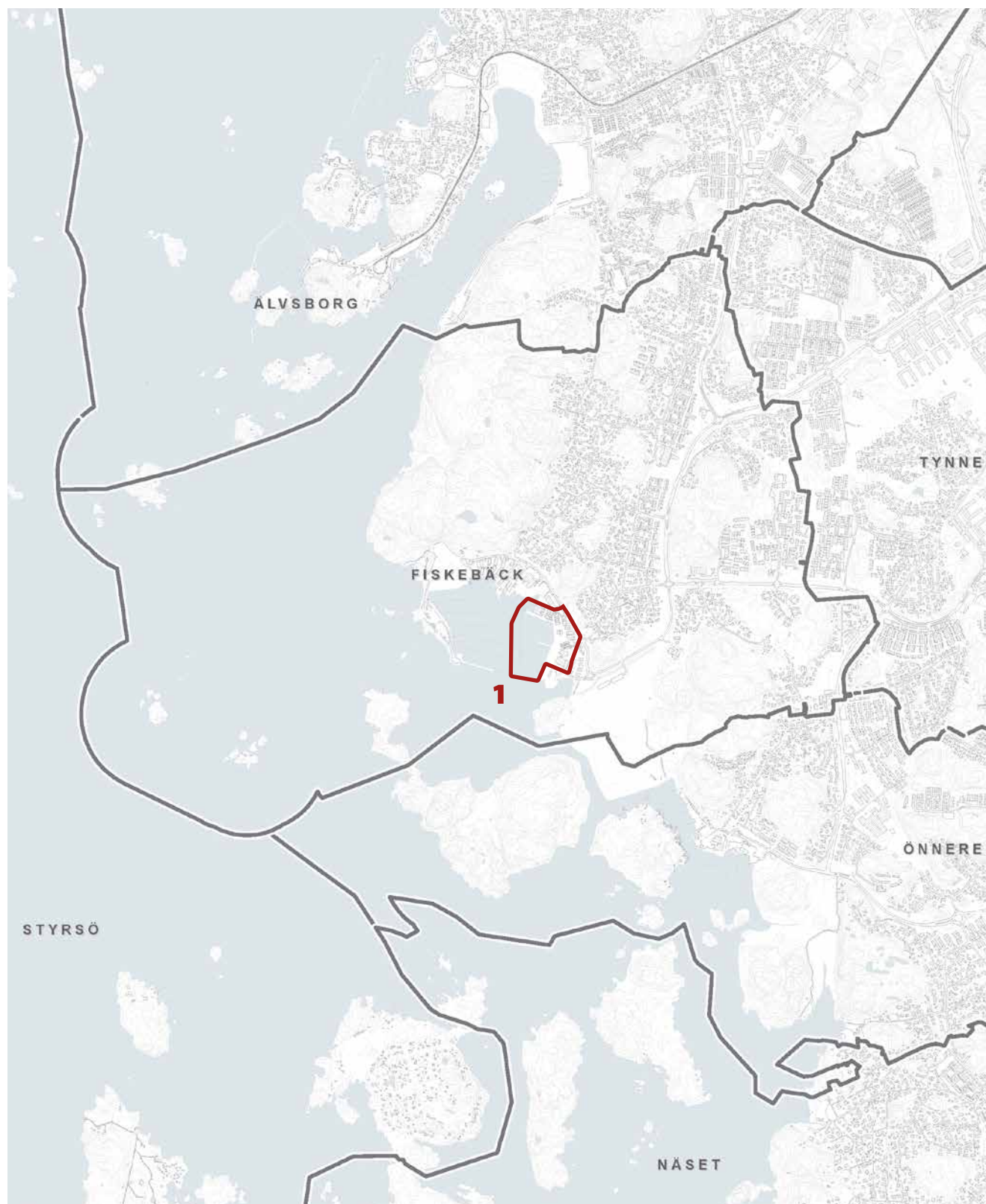
Större delen av markbeståndet var då i enskild ägo. Vid 1960-talets början var stadsdelen som helhet fortfarande relativt glest befolkad och bebyggelsen var koncentrerad utefter Fiskebäcksvägen och västerut upp mot Valeberget. Den tidigare bebyggelsen bestod förutom äldre hus och gårdar främst av glest spridda villor och fritidshus.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Inga miljöer eller byggnader från den aktuella perioden ingår i det tidigare bevarandeprogrammet.

Isverket i Fiskebäcks hamn. Foto: Anette Lindgren

Fiskebäcks hamn 1

Fiskebäcks hamn

Adress: Fiskebäcks hamn
Fastighet: Fiskebäck 756:358, 756:465, 466, 471
Bebyggelse: Hamnanläggning, isfabrik
Övrigt skydd: -

HISTORIK

På 1950-talet insåg man att det äldsta hamnläget, Nole hamna, under en närstående framtid skulle komma att bli för litet och fylldes i början på 1960-talet igen med rivningsmaterial från Majorna. En småbåtshamn anlades vid det gamla fiskehamnsläget och Krabbeskär längre söderut blev ny hamn för yrkesfisket och fick namnet Fiskebäck, denna räknas sedan dess som Sveriges största fiskehamn. Kontor och verksamhetslokaler för bland annat serviceföretag inom fiskeri och båtbranschen, båtvarv och ett isverk uppfördes inom hamnområdet.

Ytterligare utbyggnader och förändringar har gjorts kontinuerligt, bland annat under 1980-talet. 2006 tillkom också en godsterminal för trafik till södra skärgården i området.

Fiskebäck benämndes i beskrivningar som ett fiskeläge men var aldrig ett tätt bebyggt sådant i traditionell mening, utan bostadsbebyggelsen har sedan anläggandet varit åtskild från bebyggelsen för hamnens funktioner, vilket ytterligare förstärktes i och med att Hälleflundregatan drogs fram. Hamnen har sedan dess mer och mer tagit formen av ett industriområde.

MOTIVERING

Fiskebäcks hamn visar tydligt på övergången från småskaligt fiske till en industriell verksamhet under 1900-talets andra hälft. Fiskebäck har under flera årtionden varit den största fiskehamnen i Sverige, byggd på samma plats som ett äldre fiskeläge. Områdets byggnader hyser alla funktioner kopplade till hamnen och är uppförda i en enkel, stram arkitektur som har hämtat element från skärgårdens traditionella byggnadskultur men med en tydlig modern prägel.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

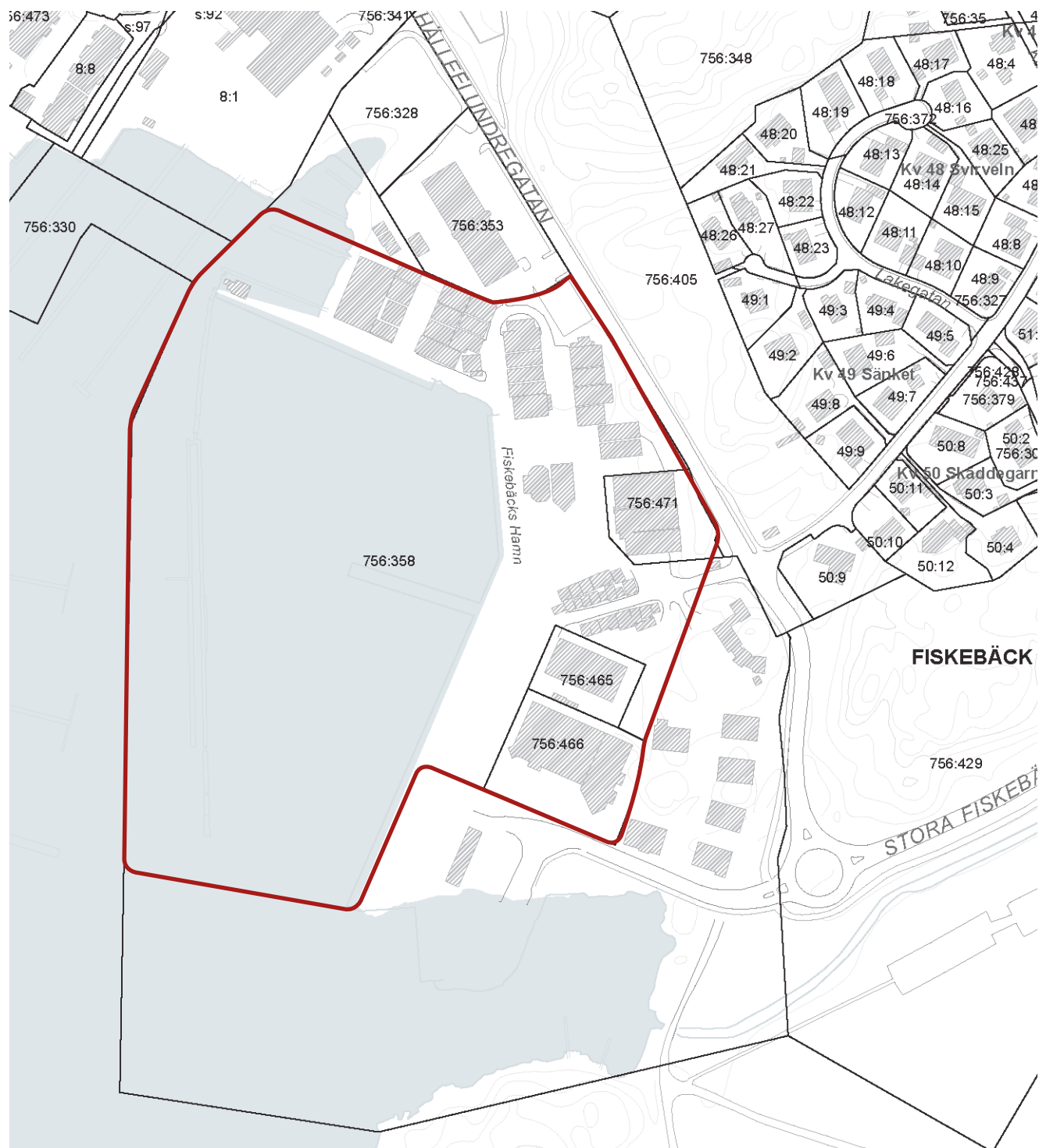
Fiskehamnen är Sveriges största och har en industrikaraktär med byggnader mestadels inriktade på marina verksamheter. Området avgränsas i öster av Hälleflundregatan som skiljer hamnen från bostadsbebyggelsen. Ett antal stora byggnader med kombinerad funktion för kontor och verksamheter finns i området. Byggnaderna står centralt placerade på fastigheterna och nästan uteslutande med gavlarna mot vattnet. Dessa byggnader karaktäriseras av överlag flacka sadeltak och en blandad färgsättning.

Två grupper av bodar för förvaring av redskap och båtar finns i hamnområdet. De äldre är en rest från före det att hamnen fick sin nuvarande funktion som fiskehamn. Bodarna utgör två rader av små trähus som står tätt placerade med gavlarna ut mot förlängningen av Sikgatan. De nyare bodarna finns längre norrut och är större och står likaledes tätt placerade med gavlarna ut mot gator i olika riktningar. De yngre bodarna är klädda i korrugerad plåt och ger ett enhetligt intryck inom den blandade bebyggelsen i hamnområdet. Flertalet bodar är namngivna med skyltar över gavelingångarna.

Stora asfaltytor för avlastning av fångst och redskap och parkering förstärker karaktären av industriområde. Ute i hamninloppet i sydväst står vågbrytare i trä. Tillsammans med kajerna och bryggorna är även de en viktig del av både hamnens verksamhet och karaktär.

Isfabrik

En byggnad som sticker upp över de andra är det smala, faluröda isverket. Arkitekten Voldemars Vasilis byggnad från 60-talet kan ses från hela hamnen och står placerad centralt i hamnområdet. Ett rullband fraktar den färdigkrossade isen till båtarna längs kajen ett tiotal meter från byggnaden. Isverket har arkitektoniska likheter med skärgårdens båkar i form och färg och karaktäriseras även av det enkla pulpettak och sitt smala fönsterband högst upp mot takfoten. Vid sidan om isverket ligger ytterligare en faluröd byggnad från samma tid, även den ritad av Vasilis. Den låga garnfabriken är enkel i sin utformning men bidrar tillsammans med isverket med sin funktion till hamnens fiskeindustriella karaktär.

STYRSÖ 87

ÖVERSIKTLIG STADSDELSBESKRIVNING

Stadsdelen Styrso utgjorde tidigare Styrso socken och omfattar hela "Södra Skärgården" med bland annat de sex stora öarna Styrso, Brännö, Donsö, Vrångö, Köpstadso och Asperö.

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Från och med 1700-talets senare del finns kartor som visar hur öarnas bebyggelse då var lokaliserad. Gårdarna var samlade i utkanten av jordbruksmarken som låg inne på öarna. Vid hamnplatserna fanns gårdarnas bryggor. Den tätaste bebyggelsen låg mitt på Styrso i Kyrkbyn samt på Brännö, intill Brännö gårde. Det skedde ingen stor utbyggnad på öarna under den berörda perioden och det största inslaget

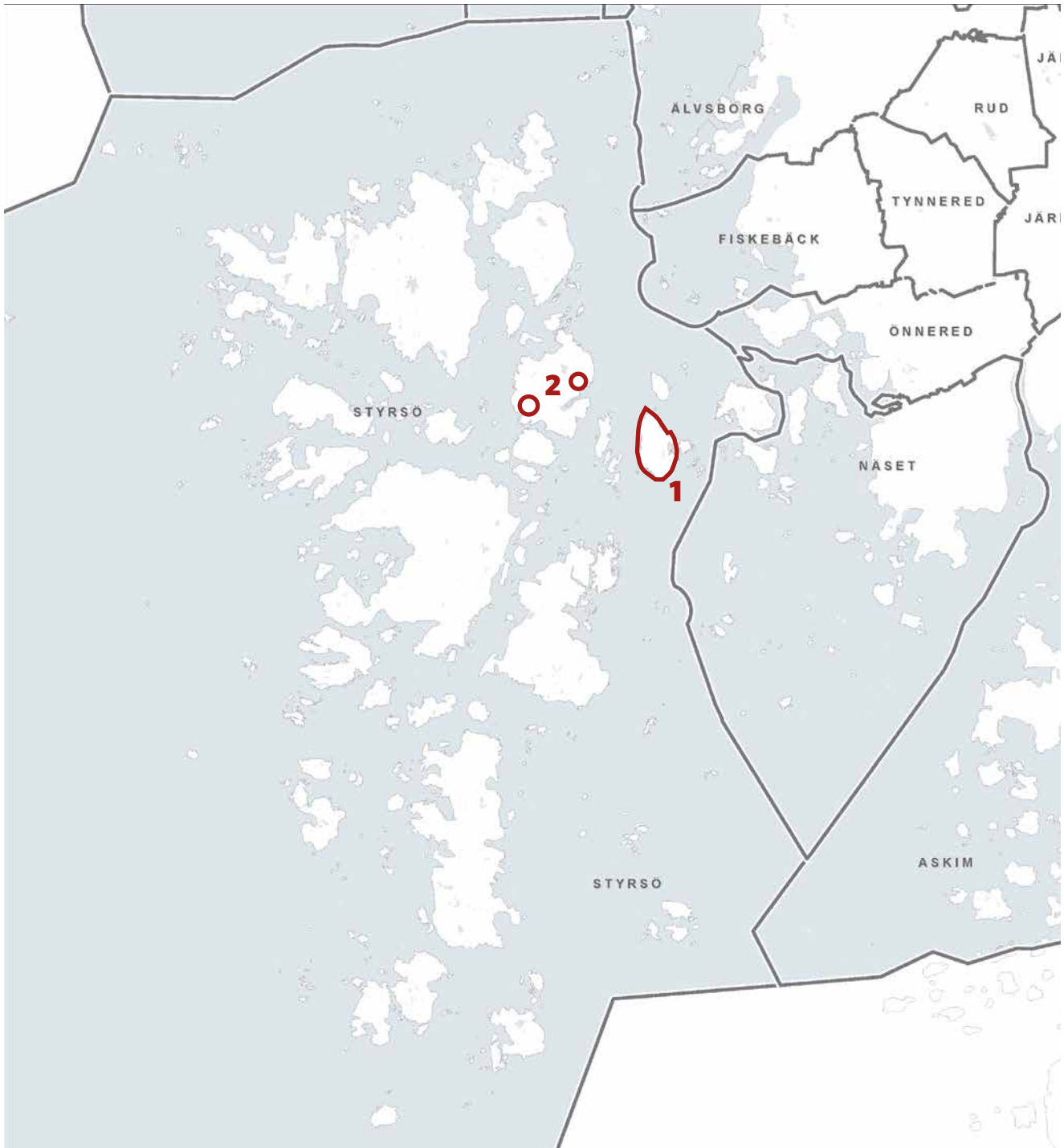
av det moderna är fritidshusen och kolonierna som följer samhällsförändringarna med semesterlagar och strandskydd.

FÖRÄNDRAT - BEVARAT

Arbetarnas semesterö Knarrholmen såldes 2014 och är sedan dess i privat ägo.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Hela området ingår i bevarandeområde Fd Styrso socken, Styrso 87:A som en ovanligt väl bevarad skärgårdsmiljö. En rikt varierad bebyggelse som speglar skärgårdssocknens historia och de olika öarnas skilda utveckling.

Knarrholmen 1
Köpstadsö, Fribergers och Ottanders fritidshus 2

Knarrholmen

Adress: Knarrholmen
Fastighet: Knarrholmen 1:1-2
Bebyggelse: 33 stugor med 65 lägenheter. Tältstaden med 36 stugor. Restaurang, lanthandel och serviceanläggningar samt dansbana.

Övrigt skydd: -

HISTORIK

Knarrholmen donerades 1940 av Axel Ax:son Johnson till arbetarna på Götaverken för möjlighet till friluftsliv och rekreation. Ön började bebyggas strax därefter. Under kriget uppförde militären enkla masonitpaviljonger på öns östsida för att ha uppsikt över det södra hamninloppet. Dessa övertogs senare av föreningen, som 1945-62 uppförde stugor runt om på ön. Stugorna har sedan uppförandet hyrts ut till självkostnadspris till medlemmar i Metall och Handels.

MOTIVERING

Karaktären av fritidsområde är synnerligen välbevarad. Helhetsmiljön med stugorna, tältstaden och militärens

paviljonger samt servicehus, butik, dansbana och väntkur berättar arbetarrörelsens fritidshistoria.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

På Knarrholmen finns trettiofem uthyrningsstugor med två lägenheter i varje. Stugorna är utplacerade på klipporna på den södra delen av ön. Stugorna har locklistpanel och flacka, papptäckta tak. De ligger i flera fall direkt på klipporna och har inga trädgårdar. Mitt i området finns en gemensamhetsanläggning med dusch och tvättmaskiner. På ön finns även en butik samt en dansbana och en väntkur vid färjeläget. På östsidan av ön finns tältstaden, ett område med så kallade tältstugor. Flera enkla stugor i masonit finns bevarade, men flera har byggts om och till och försetts med locklistpanel i trä. De flacka taken är täckta med papp. Runt stugorna finns en del rabatter och altaner, men inga större trädgårdsanläggningar.

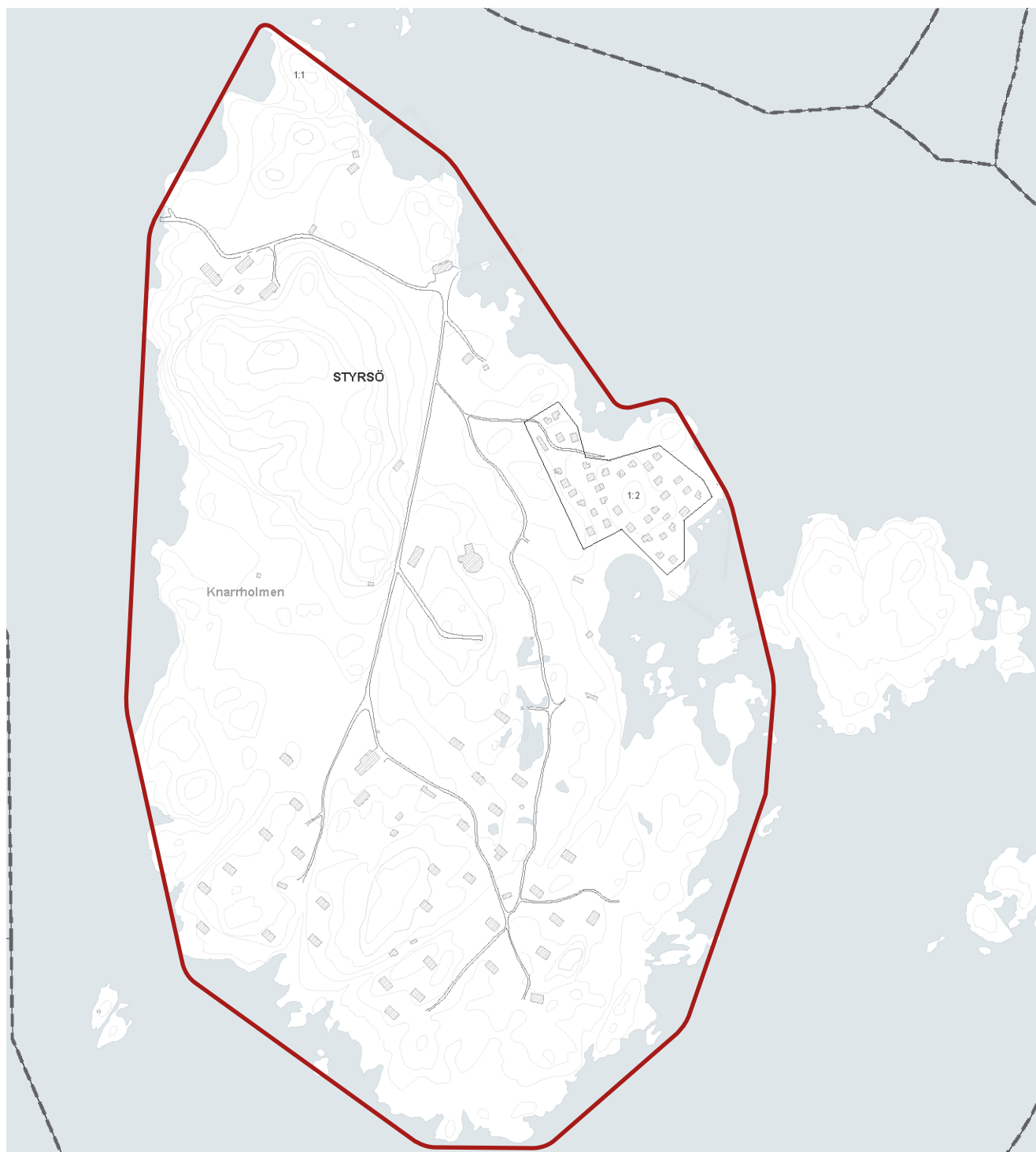
GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Stugorna i Tältstaden har ändrats kontinuerligt under årens lopp men som helhetsmiljö är Knarrholmen påtagligt välbevarad.

Knarrholmen såldes år 2014 av IF Metall och Handels till Billström Riemer Andersson AB.

Flygvy över Knarrholmen från väster. Foto: Göteborgs Stad

Köpstadsö, Fribergers och Ottanders fritidshus

Fastighet: Köpstadsö 1:156, Köpstadsö 1:161

Bebyggelse: Två fritidshus på Köpstadsö

Övrigt skydd: -

HISTORIK

Arkitekten Erik Friberger satt under åren 1938–40 som sakkunnig i byggnads- och stadsplane frågor och var med och drev igenom strandskyddslagen som förbjuder bebyggelse för nära vattnet. Han föreslog att fritidshusen skulle inordnas i grupper så att det blev strövmråden över. 1960 uppförde Erik Friberger ett sommarhus på Köpstadsö enligt egna ritningar.

Bengt Ottanders fritidshus uppfördes 1959.

MOTIVERING

Fribergers och Ottanders hus uppvisar en enkel

arkitektur som är funktionalistiskt välplanerad. Husen är i sin enkelhet symboliska för arkitektens modernistiska samhällssyn.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

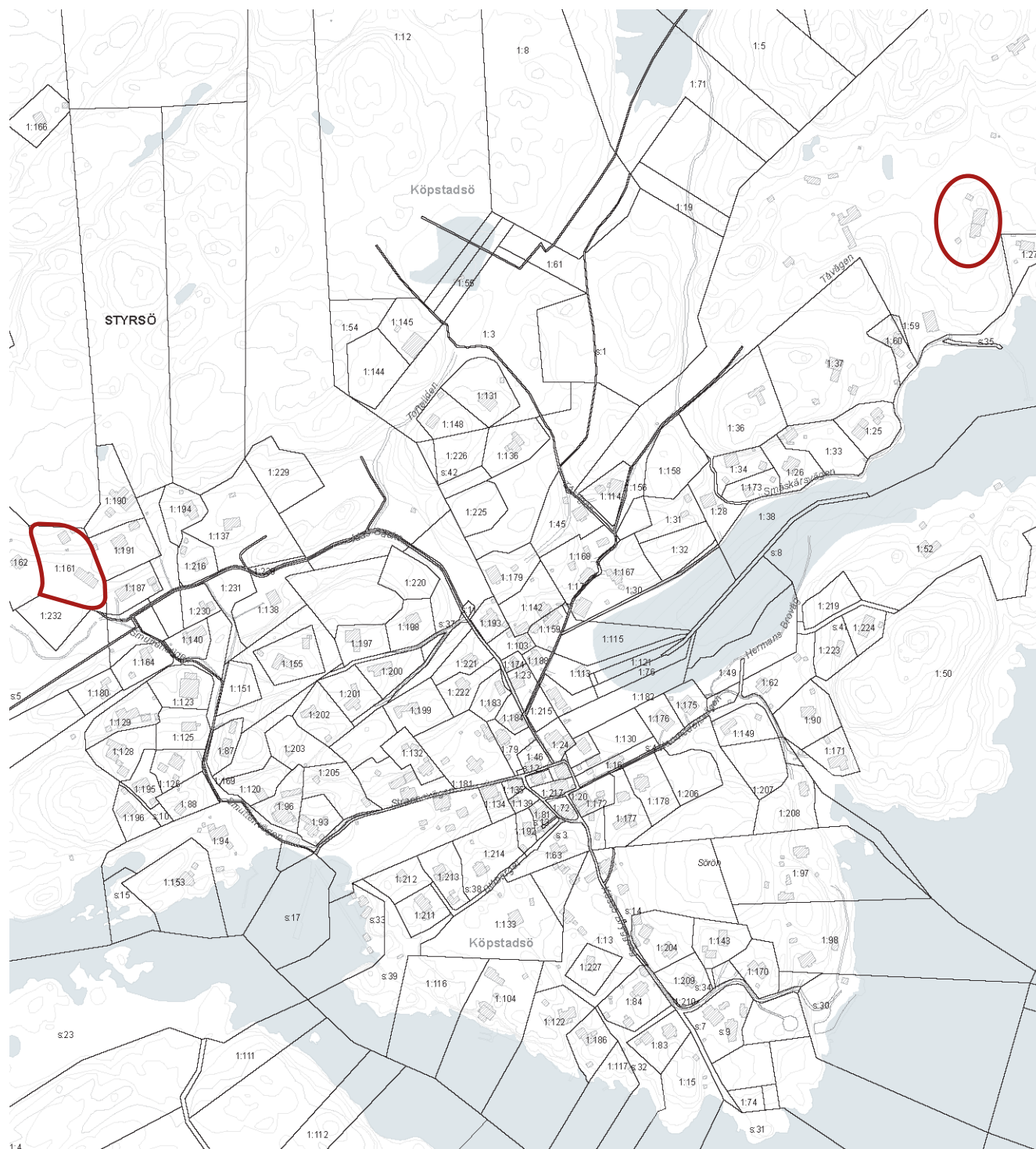
Köpstadsö karakteriseras i hög grad av den äldre bebyggelsen; tätt liggande dubbelhus från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal med glasverandor och genomarbetade snickerier. På Köpstadsö finns flera moderna fritidshus varav ett antal har ritats och uppförts åt kända arkitekter som Erik Friberger, Björner Hedlund och Sten Branzell. Flera av de yngre fritidshusen har välbevarad och tidstypisk karaktär.

Bengt Ottanders fritidshus är ett stramt, ovanligt fritidshus med stora fönsterpartier mot havet.

Fribergers hus ligger inne på ön vid en stor plan slätt med en fruktträdgård och gräsmattor som är skyddade av bergknallar. Huset är en mycket specifik byggnad med en barackliknande konstruktion som vilar på ett par långsgående järnbalkar över en klyfta i berget. Fasaderna var ursprungligen grålaserade. Planlösningen är enkel med ett stort rum längs fasaden mot söder, en smal veranda utanför och sovkabysser och kök in mot sänkan samt en bod på ena gaveln.

Ottanders hus på Köpstadsö. Foto: Lena Emanuelsson

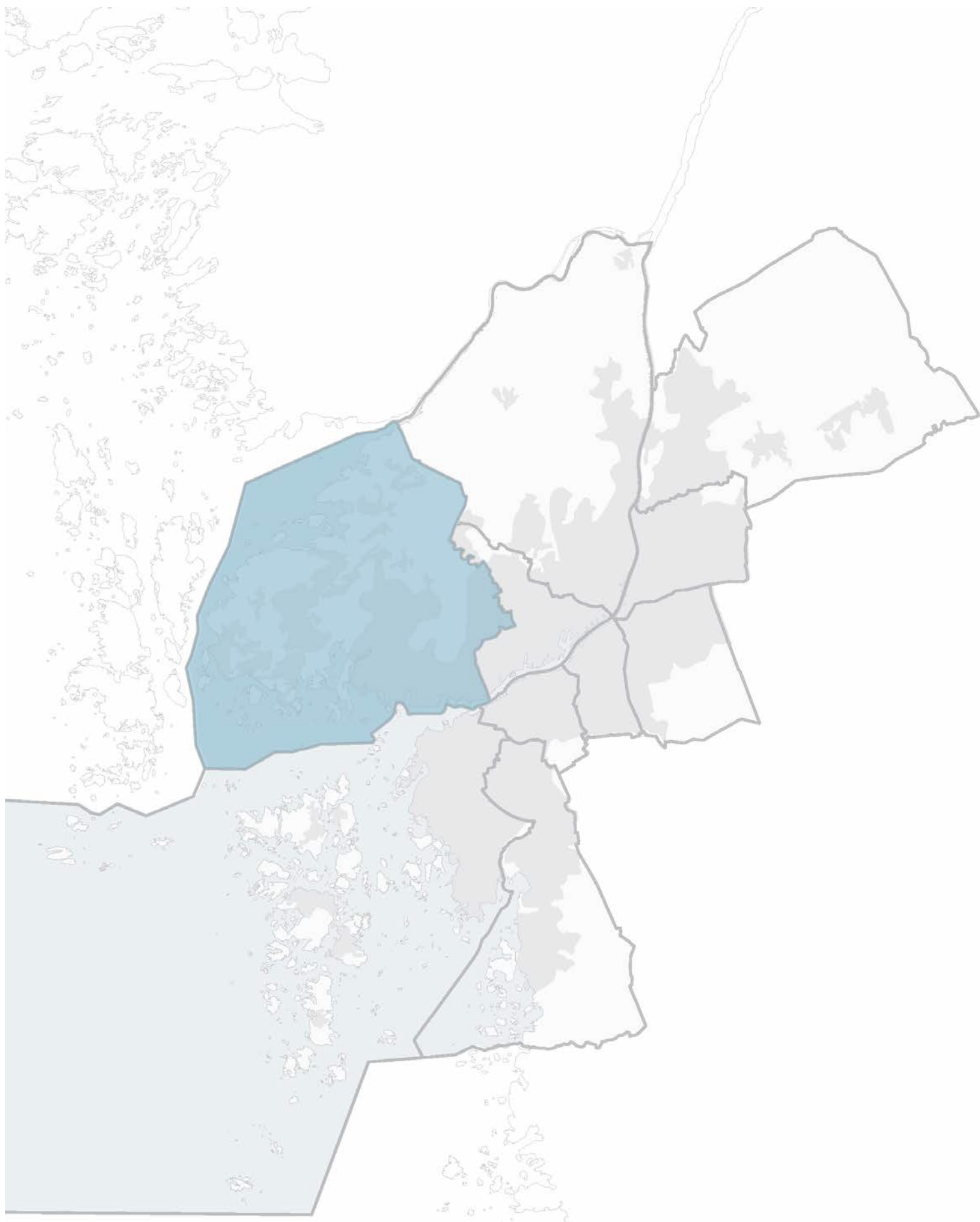

Sommarhus ritat av Erik Friberger. Foto: Sanja Peter

...som ligger över en klyfta i berget. Foto: Sanja Peter

VÄSTRA HISINGEN

BISKOPSGÅRDEN 10

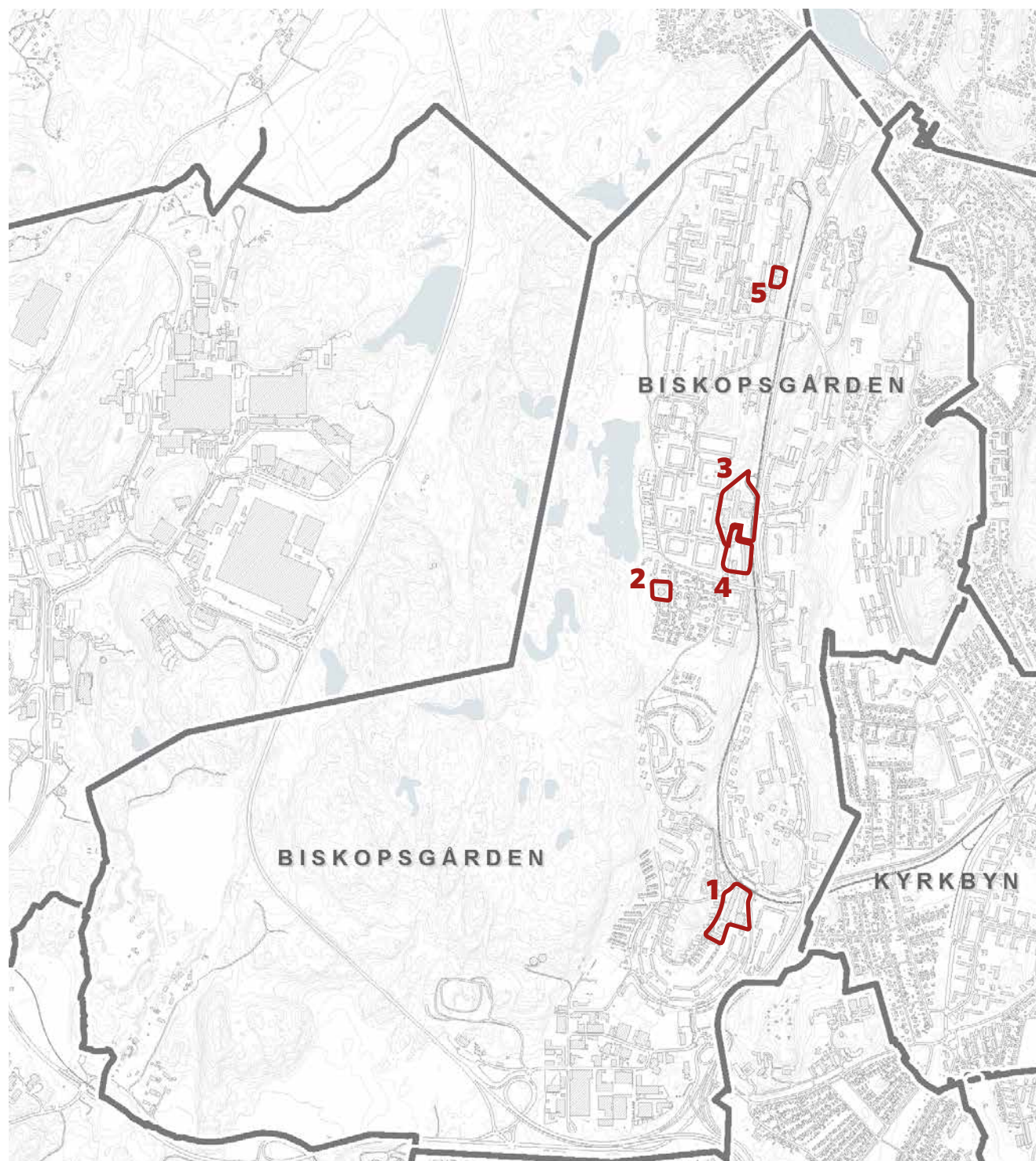
ÖVERSIKTLIG STADSDELSBESKRIVNING

Området sträcker sig i nordsydlig riktning och begränsas av ett berg i väst och en bergssluttning i öst mot Svartedalen. Hela västra Biskopsgården utgörs av ett stort sammanhängande grönområde; Svarte mosse. Spårvägen går längs dalgången förbi

norra Biskopsgården till Länsmansgården. Viadukter, gångtunnlar och gångbroar går över trafiklederna och förbinder området i öst-västlig riktning. Topografin delar upp stadsdelen med bebyggelse på åsryggar och trafik i dalgångar. Orienterbarheten är därmed tydlig i nordsydlig riktning men inte i öst-västlig. Bebyggelsen

Flygvy över Västra Hisingen med södra Biskopsgården. Foto: Göteborgs Stad

- Vårväderstorget 1
- Biskopsgårdens vattentorn 2
- Sjumilaskolan 3
- Friskväderstorget 4
- Vårvindens fritidsgård 5

är genomgående storskalig i form av punkthus som följer terrängformer, skivhus med utsikt, stora kringbyggda kvarter samt tre till fyra våningslameller i spikraka rader. I södra Biskopsgården och i Jättesten finns grannskapsenheter. De södra delarna av stadsdelen, som byggdes ut först, har ett närmare förhållande till naturen. I Östra Biskopsgården finns villor och egnahem i genomtänkta stadsplaner med gemensamma grönytor som bildar serier av rum.

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Större delen av Biskopsgården ingick tidigare i Lundby socken. Marken brukades av hemmanet Biskopsgården och i området anlades ett tiotal torp under 1800-talet. Efter inkorporeringen med Göteborg 1906 var detta i huvudsak landsbygd ytterligare femtio år, men några enstaka villor och mindre småhusgrupper växte upp cirka 1920–40.

Området planlades i tre etapper med en sammanlagd area om 90 hektar, 2400 meter lång och 600–800 m brett. Den tidigast utbyggda delen (den södra) byggdes egentligen innan miljonprogrammet. Den mellersta delen kom att präglas av en större rationalisering av stadsplaneringen och byggandet medan den yngsta, nordligaste delen, även kallad Länsmansgården, bär alla karaktärsdrag av miljonprogrammets byggande. Södra och Norra Biskopsgården uppfördes 1955–60, Länsmansgården tillkom 1963–66 och Svartedalen började byggas 1965. Några av områdena utformades som grannskapsenheter med centrumanläggningar och skolor i nära anslutning till bostäderna. Byggherrar för de flesta av husen var de kommunala bostadsföretagen Göteborgs Stads Bostads AB, stiftelsen Göteborgs Bostadsföretag, Fastighets AB Göteborgsbostäder och Stiftelsen Samhällsbyggen. En mindre andel tillkom genom HSB och privata företag.

Fullt utbyggt hade Biskopsgården 25 000 invånare. I tidskriften Arkitektur, 1959, beskrivs den nyuppförda stadsdelen som ett typiskt stycke Bohuslän med havets närhet, saltmättade vindar och ett kargt bergslandskap med en talldunge som enda vegetation.

Södra Biskopsgården

Stadsplanen för södra Biskopsgården fastställdes 1955–56 av bl a Koj Jonsson, Enar Werner och Per Djurman. Det byggdes 1200 lägenheter i höghus och drygt 2000 i låghus.

Vårväderstorget byggdes mellan 1956–58. Vårväderskyrkan är ritad av Johannes Olivegren. Lite längre norrut inom kvarteren Lågtrycket och Landvinden ligger trevånings lameller i en mera traditionell tegelbyggnadsstil av arkitekterna Gunnar Werner och Nernst Hansson. Inom kvarteren Ljungelden och Kulingen ligger även ett trevånings bostadshus från 1955 i gult fasadtegel ritat av Gunnar Wetterlundh samt Ryaskolan från 1962 med fasad i rött tegel.

Inom kvarteret Landvinden ligger fem punkthus ritade av Lund och Valentin, byggda av Rudolf Mörne byggnads AB. Punkthusen har ett centralt trapphus och en sk tjock byggnadskropp. Fasaden är klädd med ljusgrå och gula fasadplattor. Inom kvarteret Lågtrycket byggdes samtidigt två likvärdiga punkthus. Dessa ritades av P O Klang och byggdes av byggherren Johansson & Co. Husen består av sju och åtta våningar i tjockhus med enkla och symmetriska fasader.

En relativt oförändrad husgrupp som består av åtta till elva våningar höga punkthus ligger norr om Vårväderstorget. Husen var ritade 1955 av Poul Hultberg och Arne Nygård för Göteborgs stads Bostadsaktiebolag.

I nordväst ligger kvarteret Mistralen. Området ritades av arkitekterna Erik och Tore Ahlsén för Göteborgs Bostadsföretag. Lamellerna är svagt svängda med utanpåliggande glasade trapphus vilket utmärkte området speciellt på kvällarna när trapporna lyste i mörkret.

Inom kvarteren Jordbävningen och Blåsten byggdes 1956–58 det andra i raden av experimentellt tillverkade prefabricerade hus. Husen ritades av Rune

Biskopsgården i slutet av 1950-talet. Fotograf okänd

Falk inom Ekholm och White arkitektkontor samt av ingenjörerna Sten Albrektsson och Gösta Waller. Detta var ett av de första fyra experimentella områden med helt prefabricerat elementsystem som tillämpats i Göteborg; de övriga finns i Kortedala, Högsbo och Tolered.

Punkthus på sju till tolv våningar byggdes nordost om Värvaderstorget 1956.

Norra Biskopsgården

Stadsplanen för de nordöstra delarna av Biskopsgården fastställdes 1956 av Koj Jonsson och Gustav Boström. I stadsplanen kring Godväders- och Dimvädersgatorna medverkande även arkitekterna Celander och Lindgren. Eftersom flera arkitekter medverkade i utformningen är området heterogent och senare under nittioalet nästan genomgående ombyggt. I hela området är det större variation där flera arkitekter

kunde ta hand om mindre enheter än där en arkitekt fick rita hela komplex med hus.

Norra Biskopsgården planlades 1958 av Koj Jonsson och Folke Skugghall och ritades av Erik och Tore Ahlsén åt Göteborgs Bostadsföretag. Friskvaderstorget byggdes med två åtta våningar höga hus avsedda för bostäder och butiker. En del av området, söder om torget är demonterat. Vattentornet som höjer sig över denna områdesdel ritades av Nils Einar Eriksson. Åtta till nio vånings skivhus dominerar östra delen av norra Biskopsgården.

Friskvaderstorget placerades centralt vid spårväghållplatsen. Det stora bostadshuset ritades av Erik och Tore Ahlsén 1958 i det sena 1950-talets växande skala, dock fortfarande med butiker i bottenvåningen. Suterrängvåningarna mot vägen har betongreliefer.

Den större västra delen av området revs i början av 1990-talet. Hit flyttades de prefabricerade radhus i trä som byggts för OS i Norge och stod på Heden under VM i friidrott i Göteborg 1995. De anpassades till åretruntboende med delvis nya tak och kallas Solvädersbyn.

Nordväst om torget finns det åtta husgrupper byggda 1957-58 i kvarteret Passadvinden. Husen ritades av arkitekterna Nils Einar Eriksson, Poul Hultberg, Arne Nygård samt Lars Ågren. Byggherren var Göteborgs stads Bostadsaktiebolag. Området är stort med kringbyggda gårdar och ett par servicebutiker. "Storgårdarna" har åtskilda volymer men liknande fasadutformning och tre våningar.

Öster om Sommarvädersgatan i Svartedalen byggdes såväl åttavånings som tre- till fyra vånings flerfamiljshus. Höghusen har enkelsidiga lägenheter i s.k. skivhus. Eftersom terrängen var svår har marken sprängts och stadsplanen blev schematisk. Arkitekterna som ritat husen var Per-Olof Klang, Rune Lund och Alf Valentin, Rudolf Hall samt Nernst Hansson. En del av byggnaderna hade eternitfasader andra, lägre hus var av tegel. Lund och Valentins hus hade utanpåliggande balkonger med träspalje utmed sidorna som gav husen ett mycket karaktäristiskt yttre. Fasaderna ändrades dock under 1990-talet.

Länsmansgården

Länsmansgårdens bostadsbebyggelse uppfördes på jungfrulig mark under 1960-talet. 1962 arbetades ett förslag till Länsmansgårdens stadsplan fram. Området som ligger söder om Björlandavägen och norr om Rimfrostgatan planlades 1962 av stadsplanerare Enar A. Werner och Stig Wallin. Bostadsområdet ligger högt uppe på berget med viss utsikt över Säve flygfält. Området bebyggdes med ca 2900 lägenheter under perioden 1963-66. Två områden av fem består av åtta vånings skivhus som byggdes om under 80- och 90-talet. Övriga områden är tre till fyra våningshus placerade i längor i nordsydlig riktning. Sammankopplat med dessa låghus ligger

Biskopsgården i slutet av 1950-talet. Fotograf okänd

Flygvy över norra Biskopsgården i slutet av 1950-talet. Fotograf okänd

Länsmanstorget. Förutom service och fritidsgård finns i området också två låg- och mellanstadieskolor, Landamäresskolan och Hökegårdsskolan (numera gymnasiesärskola), lekskola och daghem.

Den relativa närheten till Säve flygplats bestämde husens höjd; 105 meter över stadens nollplan för att husen inte skulle komma i vägen för flygningarna. Dessutom påverkades husens utformning av säkerhetsföreskrifterna för bullerstörningar. Fasadmaterialet och utformningen av husen varierar mellan rött och gult tegel och betongelement.

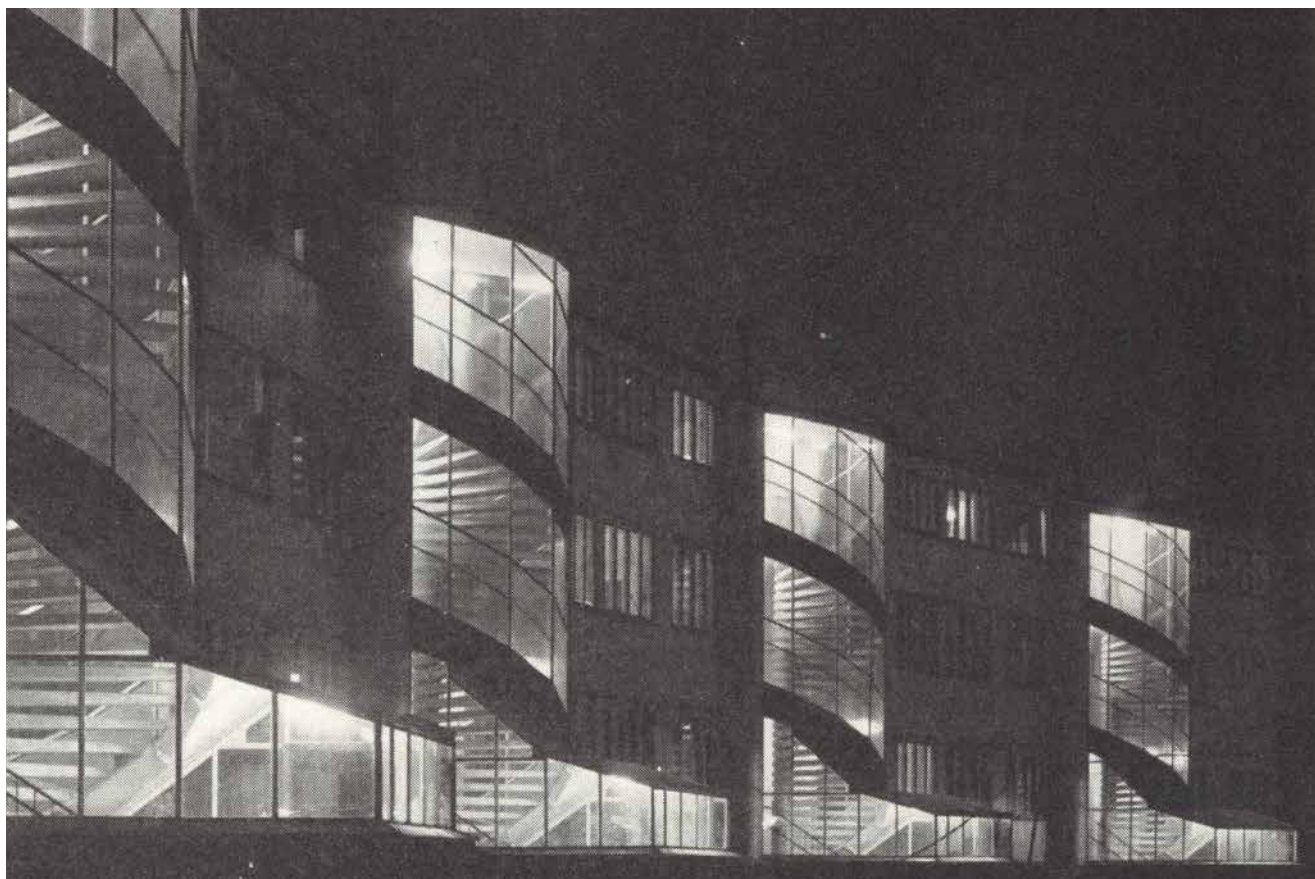
Husgruppen i kvarteren Tromben, Motvinden, Stackmolnet, Tövädret, Norrskenet, Virvalvinden, Värmeböljan och Västanvinden har i mitten ett långsträckt

parkområde. Husen ritades av arkitekterna Ture Blomqvist och Kay Fisker inom Blomqvists Elementbyggen. Området byggdes 1964 av Samhällsbyggen.

Länsmansgårdens lamellhusområden byggdes av betongelement i två till sex våningar.

Tre höghus ligger i den nordligaste delen av Länsmansgården. Husen är åtta våningar höga och den ena lamellen lite svagt svängd.

Jättesten är ett område som ligger öster om Biskopsgårdens mellersta del. Inom områdets norra del, i kvarteret Solstrålen ligger drygt tjugo fyrvåningshus. De ritades av arkitekt Gunnar Lindman och byggdes 1965-66 för Fastighets AB Betongblandaren.

Hus i kvarteret Mistralen. Foto ur Tidskriften Arkitektur, 1959. Foto: Sune Sundahl

FÖRÄNDRAT - BEVARAT

På 1980-talet började delar av de första bostadsområdena att byggas om, bl a genom tilläggsisolering av fasaderna. Några av de yngre byggnaderna i norra delen har också förändrats genom om- och tillbyggnader bland annat inom turn-aroundprojektet Solstaden vid Sommarvädersgatan. I början av 1990-talet revs ett relativt stort område med bostadshus vid Solvädersgatan. 1996 bebyggdes det med småhus av trä tillverkade av delar från provisoriska byggnader som uppfördes på Heden för VM i friidrott 1995.

Värväderstorget och höghusen på östra sidan Blidvädersgatan har byggts om.

Under tidigt 1990-tal byttes en del balkongräcken och balkongfronter ut i kvarteret Passadvinden. Ombyggnaderna i hela området pågick under flera år.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

En del av södra Biskopsgården ingår i tidigare bevarandeprogram del I och II, som värdefull miljö med dels femvånings punkthus och fyrvånings lameller som byggdes 1957 och ritades av arkitekten Helge Zimdal dels radhus med sadeltak som ritades några år senare av Lars Ågren. Lamellhusen för vilka det (1998) planerades en varsam ombyggnad har bevarat en tidstypisk femtiotals karaktär.

Hus i kvarteret Mistralen under 1980-talet innan ombyggnad. Foto: Poseidons arkiv, fotograf okänd

Kvarteret Mistralen efter 1980-talets ombyggnad. Foto: Sanja Peter

Vårväderstorget

Adress: Vårväderstorget
Fastighet: Biskopsgården 27:1, 29:1, 29:14
Bebyggelse: Torganläggning med kyrka och skola
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Centrumanläggningen uppfördes av Göteborgs stads bostadsaktiebolag med Helge Zimdal som arkitekt och invigdes 1958. Kyrkan är ritad av Johannes Olivegren och invigdes 1961. Förskolan Livskraft söder om kyrkan byggdes 1968.

MOTIVERING

Torget har arkitektonisk kvalitet med mycket av det traditionella torgets rumsliga egenskaper och en tydlig koppling till områdets centrala parkområde med kyrka, skola och daghem. Miljön återspeglar 1950-talets stadsplaneideal för grannskapsenhetens utformning.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Vårväderstorget ligger som en central entré och knutpunkt till Södra Biskopsgården. Från spårvagnshållplatsen utgår en solfäder av matargator till stadsdelens olika bostadsområden.

Två tvåvånings butiks- och kontorslängor förskjuts

trappvis i både plan och höjdled i tre sekvenser. Marken, som sluttar åt söder, är terrasserad. Övergångarna mellan torgplatsens tre olika nivåer var ursprungligen accentuerade med mönstergjutna betongskärmar, genombrutna med små vattenfall.

Torget tvåvåningslängor rymmer kontor i övre planet och affärslokaler i bottenplanet. Torgytan har en rutindelad markbeläggning av grå granit, betongplattor och vit marmor. Ett klassiskt inspirerat lusthus från 1990-talet finns i fonden av torgplatsen, där det öppnar sig ner mot ett parkområde i söder, med kyrka, skola, daghem och parklek. Under torget finns ett garage med möjlighet till inlastning i butikernas källarplan.

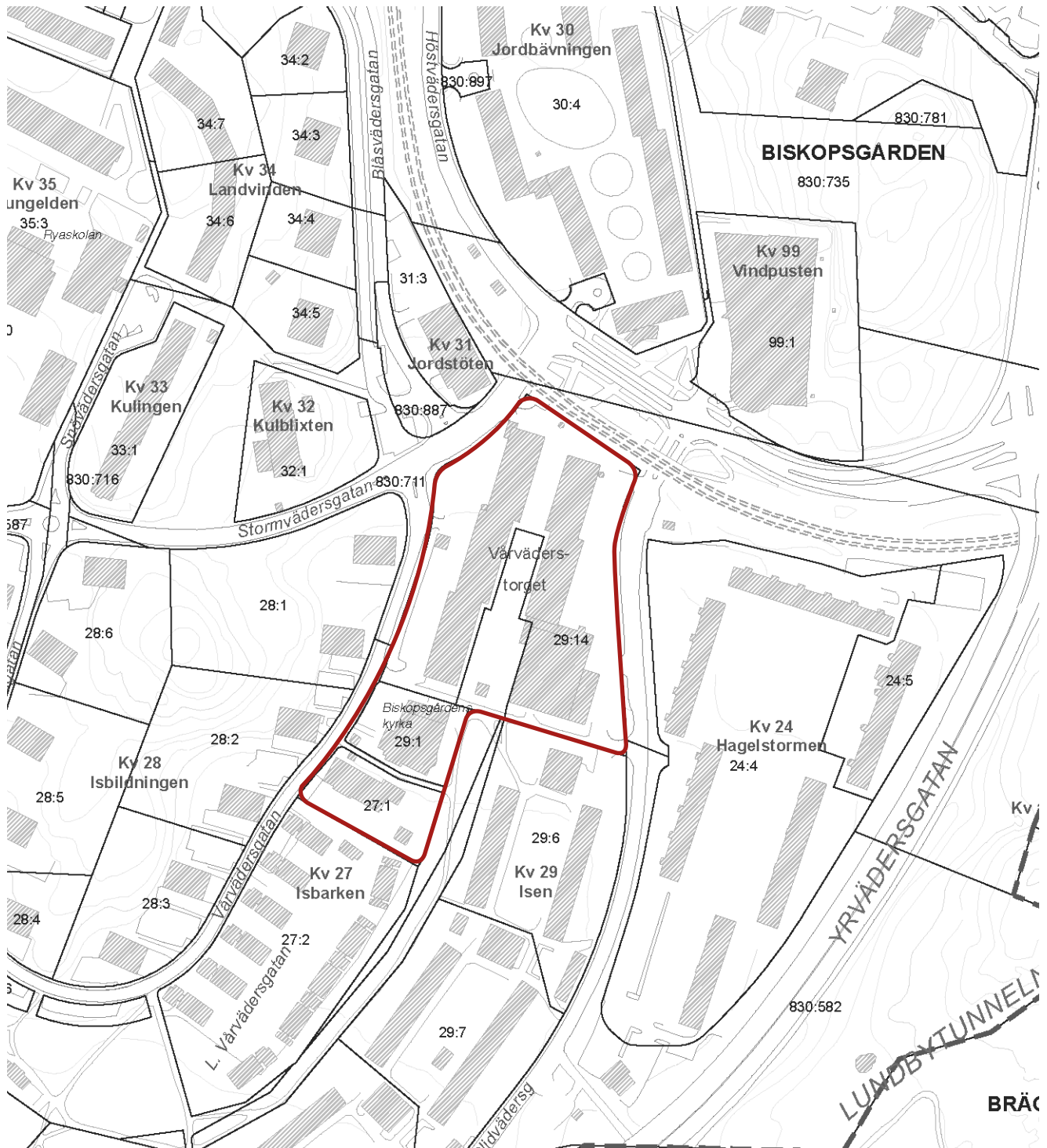
GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Fasaderna var ursprungligen putsade förutom det helt plåtklädda EPA-varuhuset, som tillkom vid en tillbyggnad av den östra butikslängan 1963. Den nuvarande utformningen med rusticerade fasader tillkom på 1980-talet, då även en tillbyggnad skedde av det tidigare EPA-varuhuset som idag inrymmer livsmedelshall, bibliotek och Folkets hus. ABAKO projekterade en omfattande ombyggnad i slutet av 1980-talet som invigdes våren 1990. Byggnaderna ändrade fasadkaraktär från modernistisk till postmodernistisk stil. Skolan har ersatts av bostäder.

Kyrkan är om- och tillbyggd och återinvigdes 2007.

Vårväderstorget. Foto: Anna Reuter Metelius

Biskopsgårdens vattentorn

Adress: -
Fastighet: Biskopsgården 103:2
Bebyggelse: Vattentorn
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Tornet ritades av Nils Einar Eriksson 1957.

MOTIVERING

Tornet är synligt och igenkännbart från många håll i staden, det är ett landmärke som kännetecknar Göteborgs siluett. Arkitekten var densamma som ritade vattentornet i Guldheden.

Vattentornet ingår i sammanställningen Moderna Monument.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

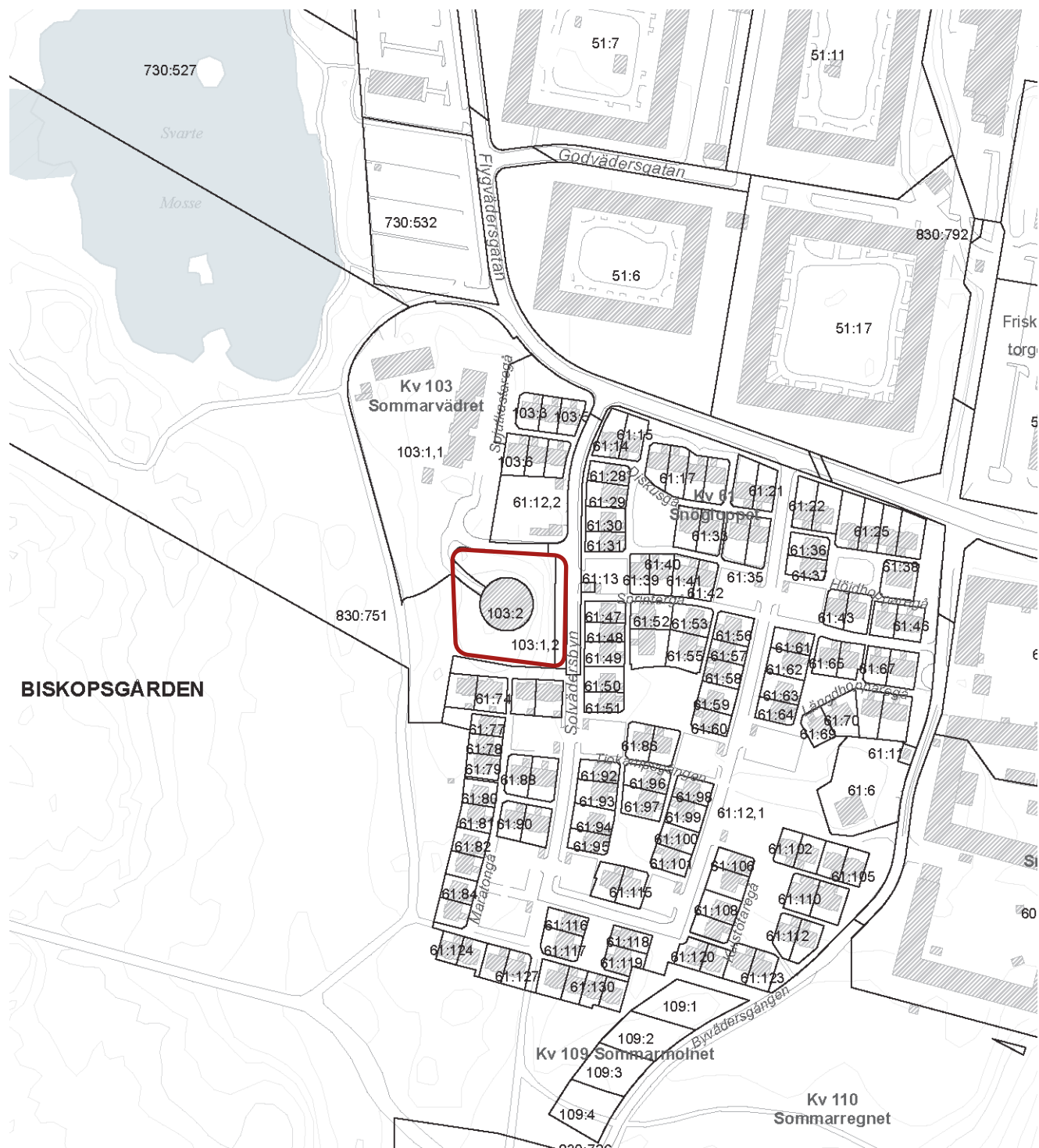
Norra Biskopsgårdens vattentorn är placerat på en höjd längst i väster. På tolv turkosa, högresta betongben och en vit, central, tjock trapphuspelare, vilar en låg, rund, blänkande cistern med emaljerad plåt på fasaden. Benen sväller till en rundad anslutning till cisternens undersida, vars mitt är vitmålad och välvs flackt uppåt. Sex skift med omålade plåt, bildande ett nät av rektangulära rutor, klär fasaden. Taket rymmer många antenner och paraboler. Marken är täckt med grus runt tornets mittenpelare. En asfalterad smal väg leder upp och åt väster breder skogen ut sig. En plåtdörr till trapphuset sitter åt väster och har en stenhäll framför sig och ett gjutet Göteborgsvapen över sig.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

I början av 1990-talet revs ett relativt stort område med bostadshus vid Flygvädersgatan, nedanför vattentornet, och ersattes med radhus i trä från OS-byn i Norge. Området kallas nu Solvädersbyn.

Vattentornet är ett landmärke i hela Göteborg. Foto: Rickard Ribbås

Sjumilaskolan

Adress: Friskvåderstorget 13
Fastighet: Biskopsgården 51:13
Bebyggelse: Skolanläggning
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Sjumilaskolan ritades av Erik och Tore Ahlsén 1963. Den smala tomten ledde till att skolan byggdes som låga hus kring en »skolgata«, något som också var tänkt att minska karaktären av institution.

MOTIVERING

Skolans arkitektur har många estetiska element, såsom pelarna, den konkava väggen, »cigarrtaken» ovanföt entréerna och takformen, som är typiska för sin tid, samtidigt som anläggningen som helhet är ovanlig med sina etager och ovanligt artikulerade byggnader.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Skolanläggningen sträcker ut sig i nord-sydlig riktning. Tre av byggnaderna ligger i souterräng,

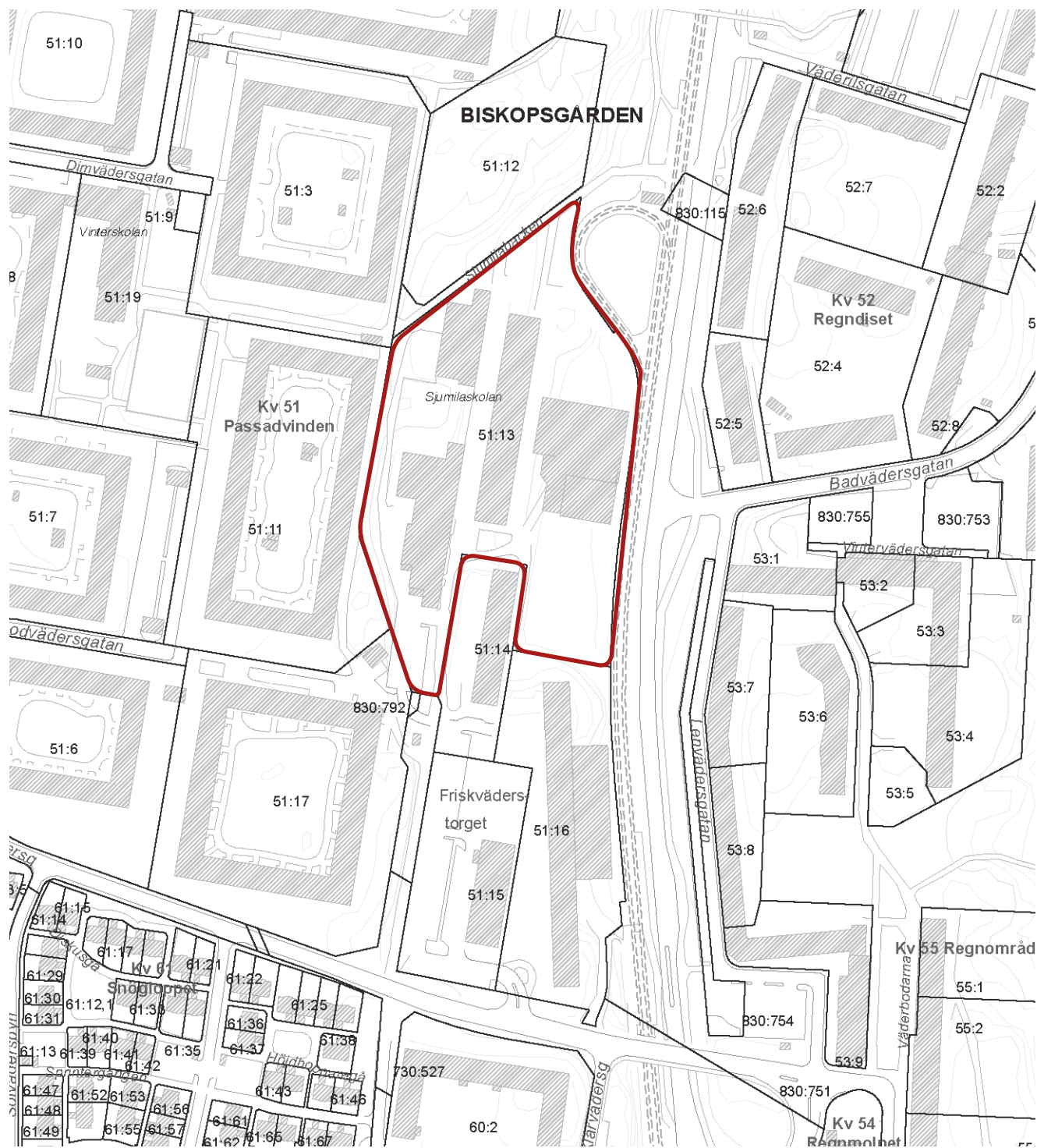
medan gymnastikbyggnaden ligger plant vid Sommarvådersgatan. Från Friskvåderstorget leder ett asfalterat stråk genom skolområdet. Norrut löper gångvägar i naturområdet och upp till bostadsområdet västerut. Trappor av natursten leder mellan byggnaderna på olika etager. På översta etagen finns lekplats och regnskydd. Lövträd växer ned mot den lägsta nivån med gymnastiksalar i två sammanlänkade huskroppar och asfalterade bollplaner. Huvudentréerna är placerade antingen i en arkad med rödfärgade betongpelare, indragen från fasadliv eller i tre små utbyggnader med »cigarrformat» tak av falsad kopparplåt med ståndränna. Det är alltså välvt både på höjden mot fasaden och framåt längs takfoten. Gymnastikhuset har två höga huskroppar med koppertak, med en sal i varje och en lägre byggnadsvolym emellan. En röd drickfontän är placerad centralt framför dem på den rundade platsen. Salarna har höga fönster på respektive långsida.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Aulan är idag skolmatsal. Biblioteket har nu en annan verksamhet än den ursprungliga. Idrottsbyggnaden är sedan 2010 tillbyggd med en idrottshall.

Sjumilaskolan. Foto: Rickard Ribbås

Friskväders- torget

Adress: Friskväderstorget
Fastighet: Biskopsgården 51:14-16
Bebyggelse: Centrumanläggning samt två skivhus
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Friskväderstorget planlades 1958 av Koj Jonsson och Folke Skugghall. Det stora bostadshuset ritades åt Göteborgs Bostadsföretag av Erik och Tore Ahlsén 1958 i det sena 1950-talets växande skala, fast fortfarande med butiker i bottenvåningen. De var planerade för föreningslokaler och mot torgsidan fanns en nu igenlagd amfiteater, ett tecken på ambitionerna att skapa ett litet kulturcentrum i varje stadsdel.

MOTIVERING

Friskväderstorget skapades med höga ambitioner för gemenskapslokaler och konstnärlig utsmyckning. Miljön är ett exempel på hur den stora skalan och det ekonomiskt betingade skivhuset kommer in i förortsbyggandet men här hanteras med ovanligt hög ambitionsnivå.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Friskväderstorget är långsmalt och utsträckt i nordsydlig riktning. Längs den östra sidan löper ett åttavånings skivhus som med utmärker sig genom sin längd (150 m). Huset, med vit fasad och röda fönsterband, skärmar av torget från spårvägen och Sommarvädersgatan. Mot torget finns butiker och lokaler i bottenplan, entréerna täcks av en arkadgång. Suterrängvåningarna mot vägen har dekorativa betongreliefer. Trapphusen skjuter på torgsidan ut från fasaden och skapar rytmiska sektioneringar av det långsträckta huset. I torgets norra ände, delvis överlappande det långa huset, ligger ett kortare skivhus med gavel mot torget. Utformningen följer det längre husets, men fönsterkarmarna avviker genom en ljusblå färgsättning. På torget finns även en livsmedelsbutik i en envåningsbyggnad med röd tegelfasad.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Torget har rustats upp i flera omgångar, på 1970- och 90-talet. Kvarteret Snögloppet söder om torget, demonterades i samband med upprustningen på 1990-talet. Det korta höghuset byggdes 1986 om till dagcentral och servicelägenheter med postmodernistisk design. Det långa huset blev delvis förändrat till kontor på 1980-talet och ombyggt på 1990-talet med nya parkeringsdäck mot spårvägen. Det har i huvudsak bevarat sin ursprungliga karaktär.

Friskväderstorget från väster. Foto: Sanja Peter

Vårvindens fritidsgård

Adress: Dagdroppegatan 3
Fastighet: Biskopsgården 91:1
Bebyggelse: Skolanläggning
Övrigt skydd: -

HISTORIK

År 1968 öppnades Vårvindens fritidsgård i Länsmansgården. Vårvinden var centrum för de fritidsaktiviteter som stadens dåvarande fritidsbyrå bedrev i stadsdelen. Till gården byggdes en motionshall och tanken var att ett flertal sporter skulle få plats. En instruktör för respektive idrottsgren anställdes. Detta visade sig dock bli för dyrt, och lösningen blev att berörda idrottsverksamheter skulle bilda föreningar

som var anslutna till fritidsgården. Vårvinden ritades av GAKO, genom arkitekten Lars Ågren och ingenjör Gunnar Nylund.

MOTIVERING

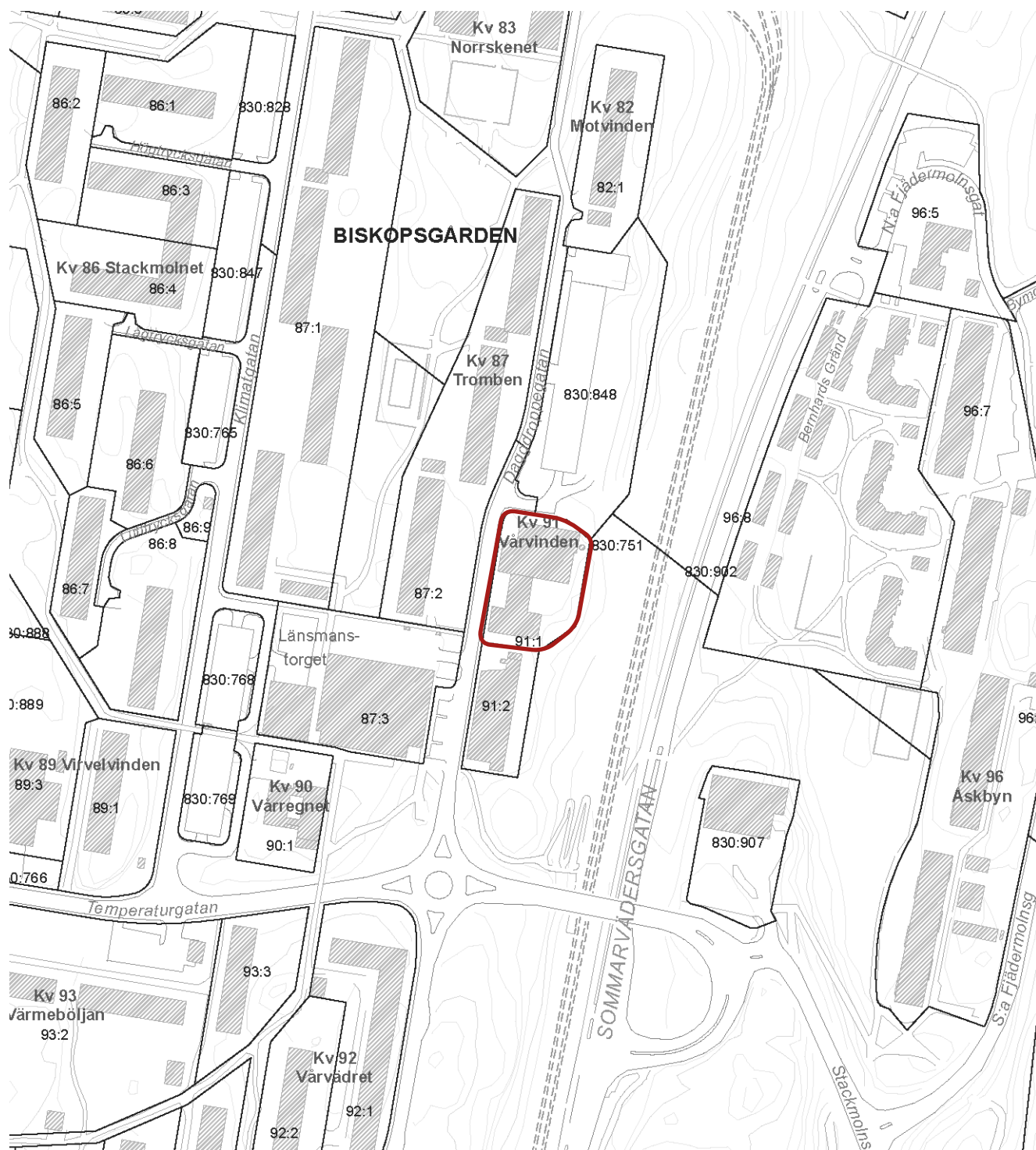
Vårvindens fritidsgård är en välbevarad, fungerande fritidslokal, tidstypisk utformning och färgsättning. Byggnaden är en god representant för byggnadskategorin fritidslokaler och är ett välbevarat byggnadskomplex såväl exteriört som interiört.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

I byggnaden finns bl a en teaterlokal med hundratjugotvå platser. Lokalen var avsedd för en varierad verksamhet, bänkinredningen är därför flyttbar. Fritidsgården omfattar vidare en studiedel med tre klubbrum och pentry, en scoutlokal med patrullrum, i suterrängvåningen, en motionshall som även utnyttjas för dans, och ett kafé med åttio platser.

Vårvindens fritidsgårds interiör. Foto: Sanja Peter

KYRKBYN 32

ÖVERSIKTLIG STADSDELSBESKRIVNING

Kyrkbyn är ett utpräglat småhusområde med ett 1950-tals punkthusområde i dess mitt jämte den bevarade Lundby kyrkby med medeltidskyrka, gammalt vägsystem och äldre bebyggelse med bykaraktär.

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Stadsdelen Kyrkbyn var tidigare en del av Lundby socken. Socknen omfattade förutom Kyrkbyn även de nuvarande stadsdelarna Biskopsgården, Bräcke, Brämaregården, Färjestaden, Kvillebäcken, Lindholmen, Lundbyvassen, Rambergsstaden, Rödjan, Sannegården och Tolered. 1860 tillkom området kring Arendal–Syrhåla som då överfördes från Tuve socken. Lundby Kyrkby var från medeltiden en central plats i socknen.

Den gällande stadsplanen för Kyrkbyn är från 1952 och underskriven Tage William-Olsson. Under mitten av 1950-talet tillkom ett större bostadsområde väster om byn kring Kyrkbytorget och i övriga delar byggdes framför allt småhus. 1955–60 kompletterades

stadsdelen med flerbostadshus samt Jättestensskolan, väster om Långströmsgatan. Gamla Lundbygatan mynnar i Stålhandskegatan. I norr tog Volvo lastvagnar över ett par kvarter. Den gamla byn kompletterades med nya egnahem på 1980-talet.

FÖRÄNDRAT, BEVARAT

Under 1990-talet renoverades bebyggelsen i Kyrkbyn med stor hänsyn till miljön och även senare upprättades program för förtätningar inom området.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Kyrkbytorget, bostadshus mm, Kyrkbyn 32:B är ett 1950-talsområde med punkthus och trevåningshus grupperade kring Grönebacken och Bybacken. Området är tidstypiskt.

Jättestensskolan (1957), folkskola ritad av arkitekterna Sven Brolid och Jan Wallinder utgör området Kyrkbyn 32:1 som ett intressant exempel på skolbyggnad i funktionalistisk stil.

Kv Klostermuren 1

Kv Klostermuren

Adress: Kölnåsgatan
Fastighet: Kyrkbyn 150:2-14
Bebyggelse: Småhusområde med kedjehus (experimenthus) i trä
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Initiativet till Klostermuren kom från Johannes Olivegren, professor i bostadsplanering på Chalmers tekniska högskola. De blivande boende, tolv hushåll, fick planera sina egna hus med utgångspunkt i ett antal givna "byggklossar". Grundenheten var en tvåvåningsvolym som sedan kunde byggas till. Husen som var färdiga 1977 fick sadeltak och målades i kraftiga färger. Experimentet analyserades av Olivegren i en avhandling om brukarplanering. Planeringen gick till så att tolv familjer ur den ordinarie bostadskön som var villiga att delta möttes två gånger i veckan för att diskutera ett gemensamt utformande av de hus där de skulle bo. Under tiden lärde de känna varandra och hittade lösningar och konflikter och en gemensam

plattform. Området fick mycket uppmärksamhet vid sin tillblivelse.

MOTIVERING

Kvarteret Klostermuren är ett sällsynt exempel på 1970-talets experimenterande inom brukarplanering som har resulterat i ett kompakt och homogent men formmässigt varierat område.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Området har en sammanhållen karaktär. Husen är kopplade sidledes som radhus och sammanhållna i en klunga intill ett grönområde i norr. Varje hus har egna grönytor på både entré- och baksidan. Resultatet av byggexperimentet har blivit att alla hus är olika. Byggnadshöjden varierar från en till tre våningar och väggfärger och takmaterial är olika. Några har en balkong, andra har två eller fler. Vissa är förskjutna mot varandra i höjd och sidled. Alla entréer är vända inåt.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Kvarteret Klostermuren ingår enligt nya SDN-indelningen i Västra Hisingen, i stället för som tidigare i Lundby.

Området är kompakt och homogent men samtidigt formmässigt varierande. Foto: Anette Lindgren

ARENDAL 64

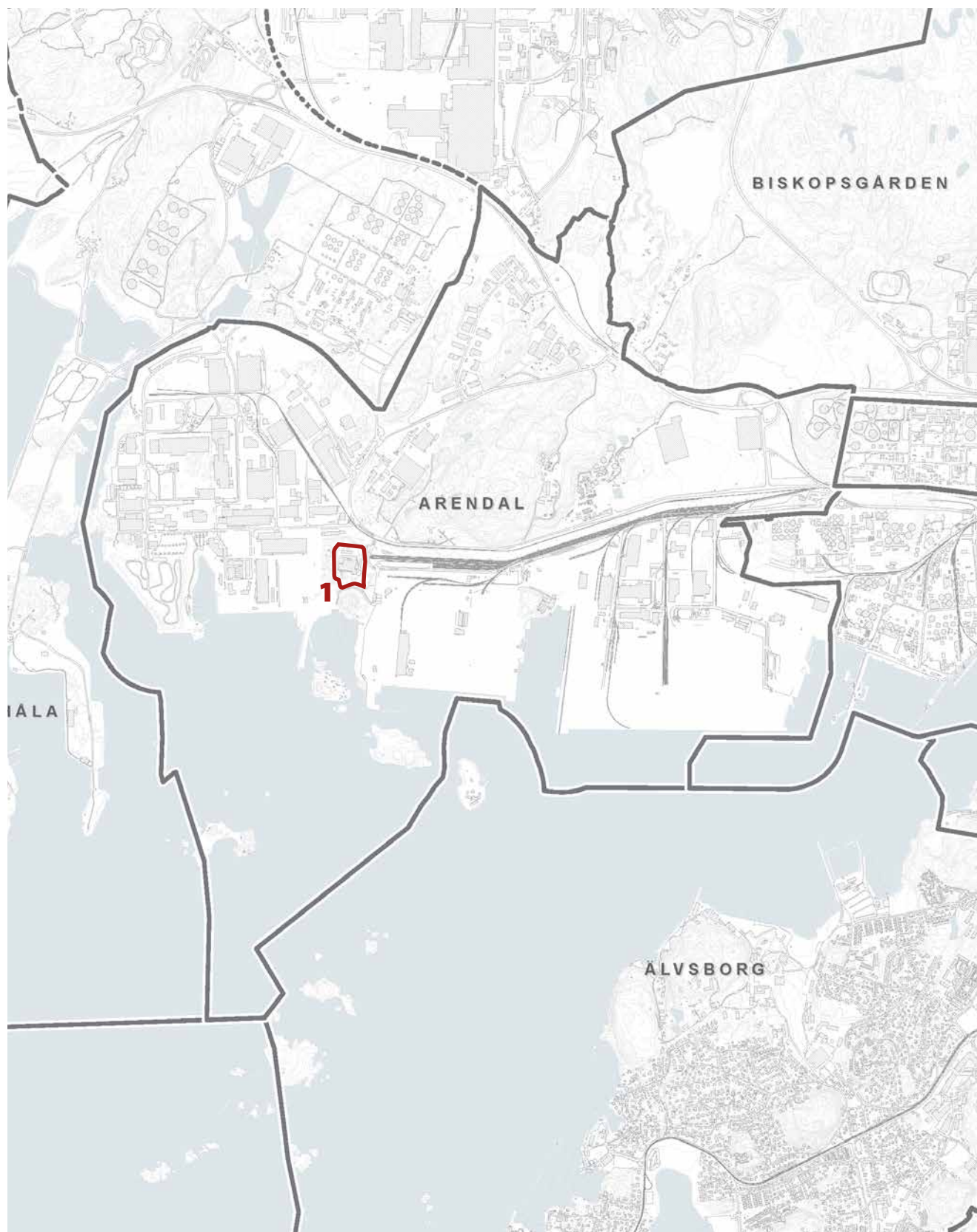
ÖVERSIKTLIG STADSDELSBESKRIVNING

Arendal är i sydöstra delen ett funktionsseparerat och industrialiserat område med hamnar, raffinaderier och reningsverk. Stadsdelen har fått sitt namn efter gården Arendal och i älvmynningen ligger Nya Älvsborg från 1600-talet och Arendals skans från 1700-talet. Under

1800-talets senare hälft hade området en orörd natur och utnyttjades för sommarboende. Strandområdet är under 1900-talet förändrat genom sprängningar och utfyllnader. Gamla badplatser och sommarstugeområden blev nya hamnar för containerfartyg. Scandiahamnen är idag en av världens största.

Arendal, ytterhamnsområdet. Foto: Göteborgs Stad

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Stadsdelen har fått sina namn efter gården Arendal och byn Syrhåla. Området blev troligen svenskt på 1400-talet och tillhörde då Tuve socken. 1860 blev det en del av Lundby socken. På 1870-talet började Arendalsområdet att utnyttjas för sommarboende och flera kända göteborgsfamiljer hade stora sommarvillor här. Ångbåtstrafik etablerades och ett hotell öppnades. Från 1920-talet tillkom enklare sommarstugebebyggelse men större delen av marken var jordbruksbygd och fram till 1960-talet låg Syrhåla by kvar. I området fanns också ett litet varv. Efter 1960 förändrades strandområdet helt genom sprängningar och utfyllnader och hamnar, järnväg m.m. byggdes ut. Storindustrin växte på Hisingen nära hamnen. Götaverken invigde sitt moderna storvarv i Arendal 1964 och Volvo köpte mark i Torslanda kommun för sin stora personbilsfabrik. 1962–64 flyttades huvuddelen av Götaverkens verksamhet ut till det nybyggda Arendalsvarvet där de stora fartygen byggdes under tak i den jättelika hallen och sedan steg för steg sköts ut mot vattnet. Här anlades också Skandiahamnen 1962–66, Torshamnen 1967 och Älvsborgshamnen 1978 och raffinaderianläggningar byggdes ut. I anslutning till Arendalsvarvet uppfördes personalanläggningen "Arken" 1975. 1964 började Götaverken bygga fartyg i fabriksbhallar på Arendal. Nya hamnar för containerfartyg och oljeimport byggdes ut på de gamla badplatserna och sommarstugeområdena i Skarvik och Arendal. Det var under denna tid Hisingen fick epitetet »Sveriges Ruhr« efter sin tyska föregångare.

Tingstadstunneln och Älvsborgsbron satte 1966–67 hela Hisingen mitt i ett transportsystem med ständigt ökande trafik. Längs motorvägarna har allt större lager och terminaler byggts för transport och förvaring.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Inga miljöer eller byggnader från den aktuella perioden ingår i det tidigare bevarandeprogrammet.

Interiör från Arendals varv. Bild från broschyr "Arendalsvarvet - Ett varv byggt på nya idéer".

Kontorspersonal badar i simbassängen på Arendal. Bild från broschyr "Arendalsvarvet - Ett varv byggt på nya idéer".

Arendalsvarvet 1960-talet. Göteborgs stadsmuseums arkiv

Arken

Adress: Oljevägen
Fastighet: Arendal 764:717
Bebyggelse: Hotell- och spaanläggning
Övrigt skydd: -

Pris ur stiftelsen Per och Alma Olssons fond 1976

HISTORIK

Arken byggdes 1975 som Götaverkens personalanläggning. Byggnaden ritades av K-Konsult genom arkitekterna Pietro Raffone och Ragnar Hjertén. Liksom det samtida Kristinedal för SKF i Gamlestan användes Arken för personalens utbildning, konferens, rekreation och kultur.

MOTIVERING

Storföretagens byggande av påkostade personalanläggningar var en del av 1970-talets utveckling av medbestämmandet och fackens starka ställning. I kontrast mot 1960-talets stora skala och platta tak terränganpassades arkitekturen. Den fick alltmer uppdelade byggnadskroppar med olika former av sadeltak.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Anläggningen/byggnaden, som består av flera mindre hus med tydliga tak, ligger inpassad bland de bohuslänska klipporna ovanför Arendalsvarvet. Den lätt japaniserande takarkitekturen bryter ner den stora anläggningen till villaskala. Tyngdpunkten i innehållet ligger på motionslokaler: simhall, sporthall, bowling mm. Byggnaderna hyser också studierum, konferenslokaler, servering och samlingssal.

Ur motiveringen till Per och Alma-priset:

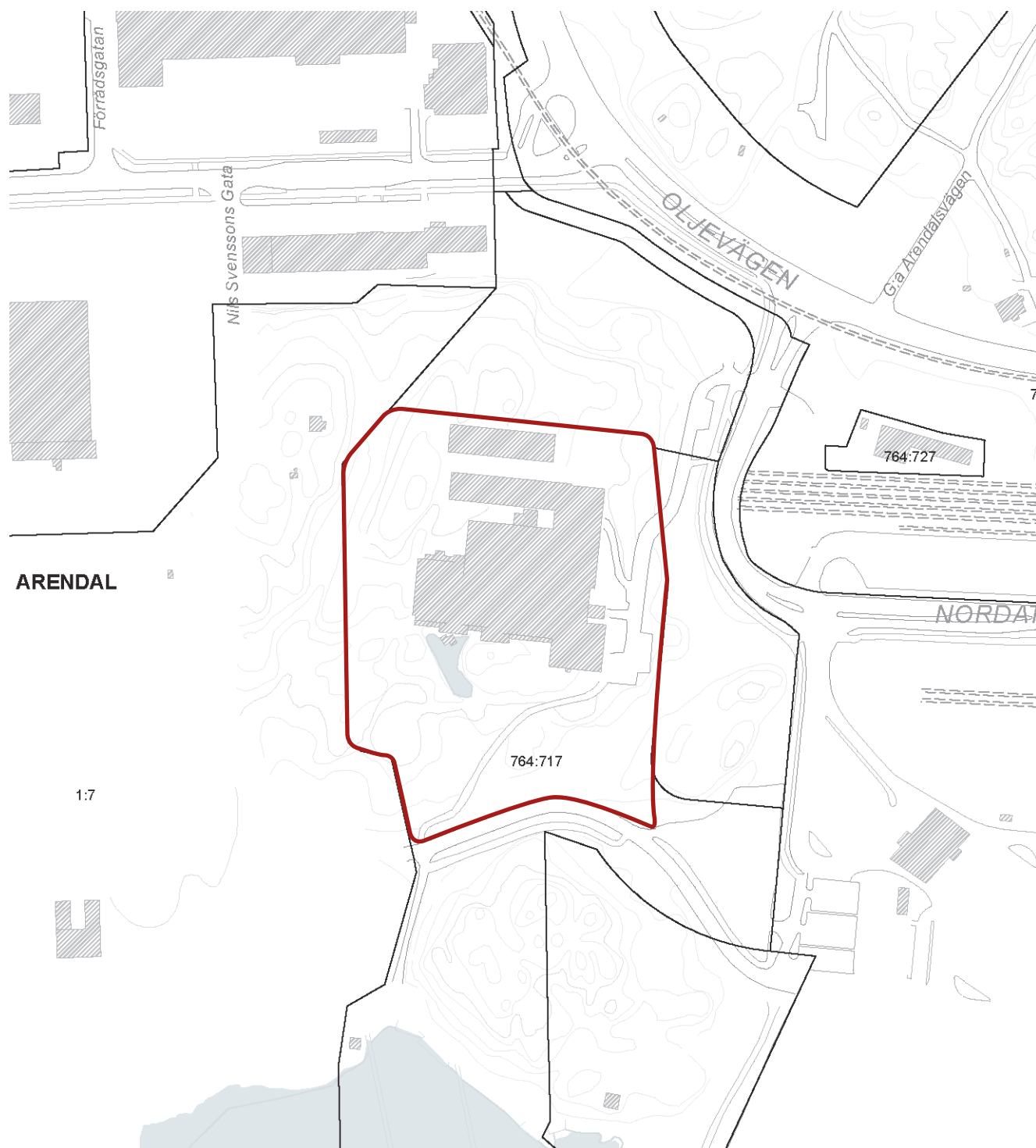
”...I kontrast till arbetsplatsens hårda och bullriga miljö är personalanläggningen formad med stor mjukhet med trä som huvudsakligt byggnadsmaterial. Simhall, sporthallar och studielokaler är sammanförda till en koncentrerad byggnadskropp på Arendalsberget, som både medger vackra rumskontakter med den omgivande storslagna naturen och intimitet i studielokaler mot vackert utformade inre gårdar. Byggnaden har en självständig och kraftfull utformning med en uttrycksfull träarkitektur. (...)”.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

1989-90 gjordes en tillbyggnad med 150 hotellrum. Restaurangen utvidgades år 2000. Idag hyser anläggningen ett privatägt konferenshotell.

Arken. Foto: Rickard Ribbås

TORSLANDA 78 SÖRRED 82

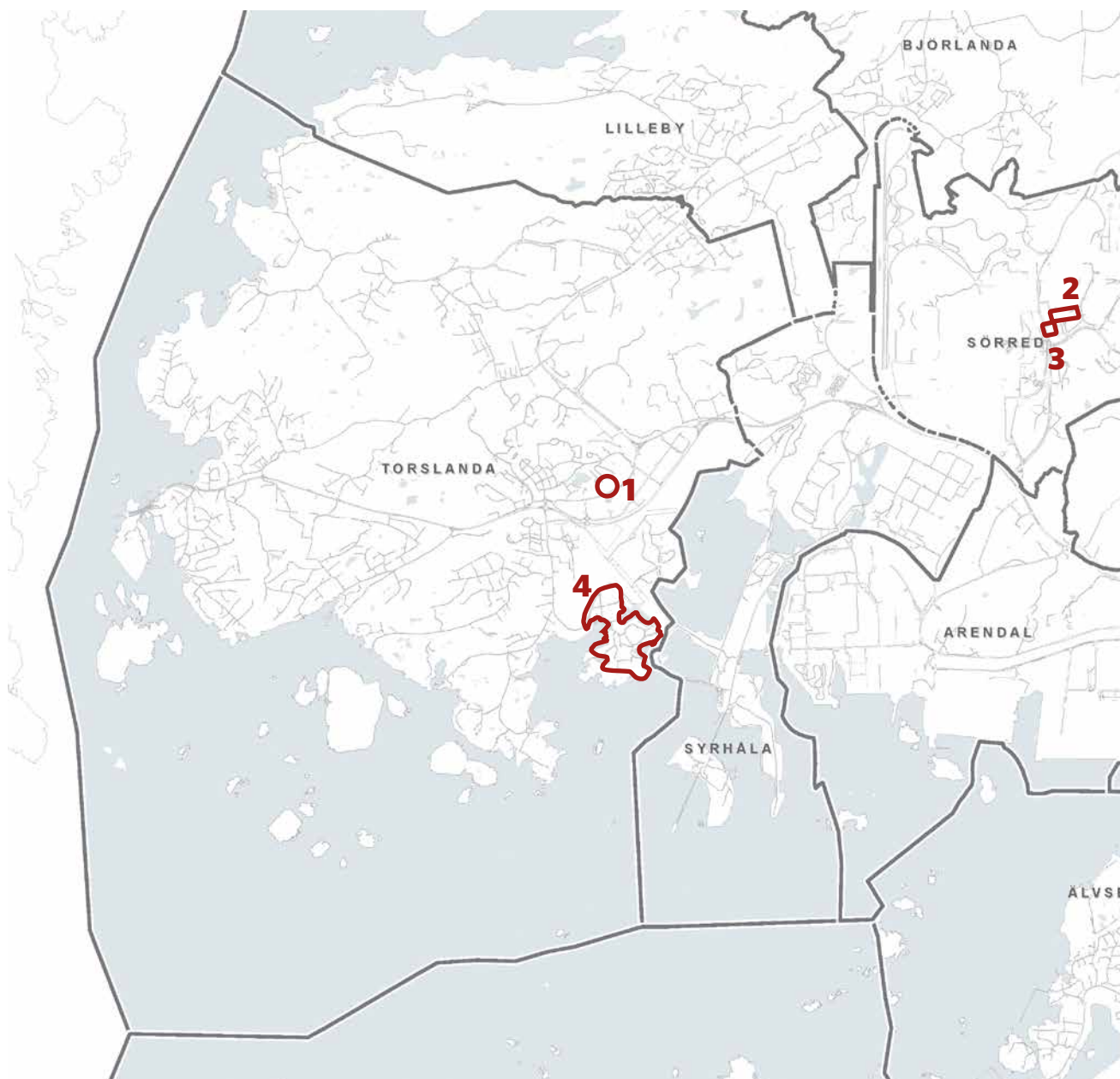
ÖVERSIKTLIG STADSDELSBESKRIVNING

Torslanda ligger i sydligaste Bohuslän och har en utpräglad bohusnatur med stora lerslätter i nordost och klippterräng mot havet i väst. I stadsdelens östra del finns verksamheter med bland annat Volvo och Göteborgs hamn. I ett stråk i mitten finns en

koncentration av bostäder och service medan den västra delen domineras av natur- och rekreationsområden. Bebyggelsen utgörs till största delen av enskilda småhus med stor andel grupphusområden och villabebyggelse från 1960-talet och framåt.

Flygvy över Torslanda från sydost. Foto: Göteborgs Stad

- Torslanda flygledartorn 1
- Volvos gamla huvudkontor 2
- Volvohallen 3
- Torslanda havsbadskoloni 4

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Stadsdelen Torslanda har i huvudsak samma gränser som Torslanda socken. Området som tillhörde Norge före 1658 omfattar den västra delen av Hisingen. Socknens största gårdar eller byar var Torslanda, Amhult, Hästevik, Röd och Tumlehed med 4–11/2 mantal samt Högen, Bur och Kärr med 1 mantal. Jordbruket dominerade men fiske har också bedrivits.

I slutet av 1800-talet började sommarbostäder att etableras vid Hästevik–Hjuvik som hade ångbåtsförbindelse med Göteborg och från 1920-talet uppfördes sommarstugor inom flera områden. En viktig förändring i Torslanda jordbrukssocken genomfördes 1923 då Torslanda flygplats byggdes intill ett strandområde vid Amhults by. Här bedrevs reguljärt flyg från 1926 och flygplatsen utvidgades efter hand. 1924 anlades Torslanda havsbadskoloni på Skeppstadsholmen väster om flygfältet och en liknande koloni tillkom senare på Stora Varholmen.

1952 sammanfördes Torslanda och Björlanda till en kommun som fick namnet Torslanda. Några år senare beslutades att Volvos nya fabrik skulle ligga i Sörred öster om nuvarande stadsdelen Torslanda och den stod klar 1964. 1967 inkorporerades Torslanda, Tuve och Säve i Göteborg – tre kommuner samtidigt. 1971 gjordes en Generalplan för Hisingen, som delade in Hisingen i ett rutnät av vägar, avsatte större delen av västra Hisingen till industrier och hamnar och lade ut stora bostadsområden kring ett snabbspårvägsnät på centrala och östra Hisingen. Planen blev mycket omdiskuterad för sina stora industriområden. Volvo byggde sin Tuvefabrik på ett område redan planerat för bostäder. Volvo startade en jättefabrik med ett kilometerlångt löpande band i Torslanda 1963.

Stadsplanen för den centrala delen av Torslanda, norr om Torslanda kyrka, gjordes 1967 av Per W Persson och Lars Trogard. Området byggdes på åker och ängsmark, intill ett höjddparti. Den äldre jordbruks-

och fritidsbebyggelsen har inlemmats i planen. Industrins expansion öppnade för inflyttning av stora grupper som fann arbete i industrin. Stadsplaneringen skedde parallellt med byggprojekteringen, ofta av samma arkitekter, exempelvis Göteborgs Förorters arkitektkontor.

Öster om torget ligger det första bostadsområdet, ett lamellhusområde som kallas 'Gamla Solbo' efter bostadsrättsföreningen. Väster om torget byggde HSB ett område med fyra vånings punkthus som bildar en karakteristisk 60-talsmiljö kring en kulle. Nya Solbo är ett stort radhusområde öster om kyrkan. Bebyggelsen består mestadels av bl.a. atriumhus ordnade i grupper kring öppna platser. Två vånings flerfamiljshus i norr byggdes av HSB. Området har låg skala och är anpassat till omgivningen i mindre bostadsgrupper. 1960–66 byggdes ett nytt bostadsområde i Röd- Nolered som ansluter till Torslandas gamla centrum kring kyrkan. Närmast kyrkan placerades Torslanda Torg och en ny skola (Noleredsskolan) som gränsar till f d småskolan. Väster om Torslanda Torg uppfördes lamellhus och en grupp punkthus i 4 våningar. I söder och sydväst ansluter en grupp kedjehus och ett radhusområde. Öster om torget byggdes några loftgångshus och en radhuslänga och i nordost ett område som omfattar radhus och atriumhus.

FÖRÄNDRAT, BEVARAT

Torslanda flygplats utvecklades 1977–81. Centrumanläggningen vid Torslanda Torg har utvecklats. I norr längs Domarringsgatan byggdes ett mycket stort småhusområde och en skola, Torslandaskolan, cirka 1970–75 (nyuppförd 2013 efter brand). Många av fritidshusen har förvandlats till året-runt-bostäder. Delar med landsbygdskaraktär är fortfarande bevarade och värdefulla miljöer finns bl a i Tumlehed kring gården Skogen samt på Porsholmen och Krossholmen. Enstaka väl bevarade gårdar eller byggnader finns även i övriga delar. Byggnadsformerna och hushöjderna varierar. Trevåningslamellerna

finns som vinkelställda, krökta, saxade och lameller i u-form. Punkthusen förekommer bl a som trekantiga, stjärnhus och t-formade. Radhus, atriumhus och villor utgör en mindre del av bostadsbebyggelsen i området.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

I tidigare bevarandeprogram del I och II finns följande områden beskrivna under rubriken övrigt:

Skeppstadsholmen och Stora Varholmen som är havsbadskolonier. De två havsbadskolonierna är intressanta exempel på kolonirörelsens verksamhet i Göteborgsområdet.

Före detta Torslanda flygplats. Torslanda flygplats invigdes i samband med Jubileet 1923 och utvidgades på 1930- och 1960-talen.

Del av Volvo Torslanda. Foto: Sanja Peter

Flygvy över Torslanda från söder. Foto: Göteborgs Stad

Torslanda flygledartorn

Adress: Torslanda flygplats
Fastighet: Amhult 1:307
Bebyggelse: Fd flygledartorn
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Göteborgs första flygplats, Flyghamnen i Tingstadsvass, var i bruk fram till 1930-talet. Torslanda flygplats invigdes utställningssommaren 1923 och ersattes av Landvetter 1977. Flygplatsens första flygledartorn var placerat nedanför berget på stationsbyggnadens framsida. När trafiken ökade under sextioalet räckte det inte till. Genom de förlängningar av banorna som gjorts, var det inte längre möjligt för flygledarna att övervaka hela flygfältet. I början av 1967 undersöktes därför hur tornfunktionen kunde förbättras och ett beslut togs om att bygga ett nytt torn på Snäckeberget. Flygledartornet är ritat 1968 av BJR

arkitekter genom arkitekterna Frederik Bjurström, Jon Ivar John och Nils Inge Rosén. Strax efter invigningen 1969 kom en kraftig storm med orkanvindar. Rutorna i det nya tornet blåste sönder och tornfunktionen fick tillfälligt flytta tillbaka till det gamla tornet. Tornet har i folkmun kallats Sputnik pga sin koniska form och glaskupol.

MOTIVERING

Flygledartornet har en säregen byggnadsform, är välbevarat och återger ett stycke flyghistoria, interiört såväl som exteriört.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Fasaden är numera täckt med tryckpressade plattor som efterliknar de ursprungliga och har fasade hörn. I fasaden finns liggande fönster. Nedre delen var ursprungligen täckt med fiskfjällsliknande eternitplattor. Dessa blev med tiden skadade och byttes ut mot snarlika plattor i sk. minerit och fästes likt de ursprungliga. I byggnaden bedrivs idag restaurang med uthyrning för slutna sällskap. Mindre ändringar är gjorda vid entrén och inom köksregionen.

Torslanda flygledartorn på Snäckeberget. Foto: Rickard Ribbås

Volvos äldre huvudkontor

Adress: Assar Gabrielssons väg
Fastighet: Sörred 8:6
Bebyggelse: Kontorsbyggnad
Övrigt skydd: -

Pris ur stiftelsen Per och Alma Olssons fond 1968

HISTORIK

Vid 1960-talets början hade Volvo sjutton kontor på sju olika platser i staden. Volvo Torslanda invigdes 1964 enbart för produktion. En ny kontorsbyggnad uppfördes 1967 strax intill den stora produktionsanläggningen. För ritningarna stod arkitektkontoret Lund och Valentin som resultat av en arkitekttävling 1964. Inom anläggningen ville man åstadkomma ett rationellt internt kommunikationssystem och byggnaden var landets första med öppet kontorslandskap. I programmet för arkitekttävlingen angavs höga funktionella och estetiska krav, både rationell och stimulerande och trivsamt miljö. Planeringen fokuserade starkt på teknik- och programfrågor.

MOTIVERING

Volvos huvudkontor uppvisar det äldsta exemplet

i Sverige på kontorslandskap, en flexibel och utrymmesbesparande lösning med förebilder i Tyskland.

Kontoret ingår i sammanställningen Moderna Monument.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

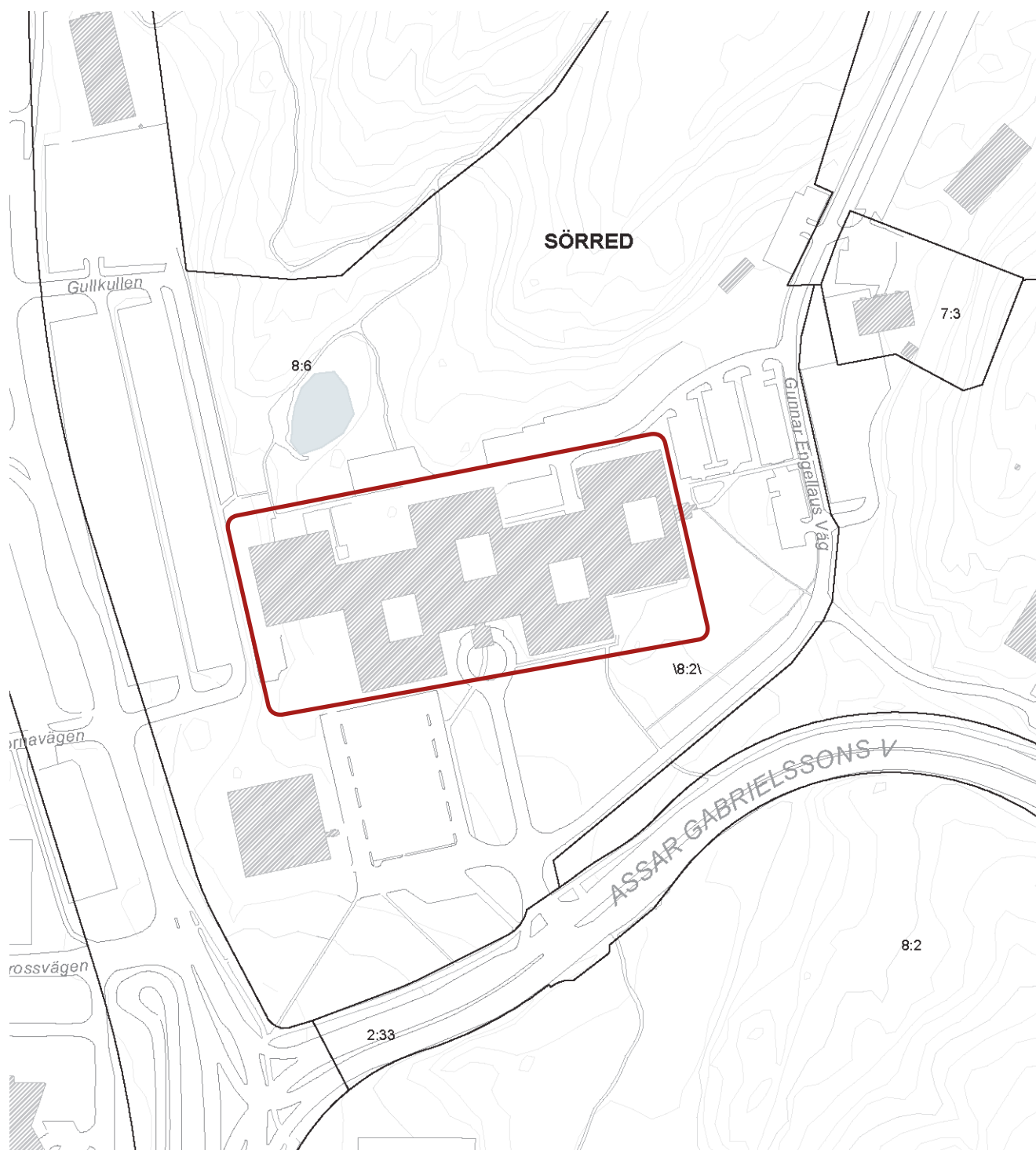
Byggnaden består av fyra rektangulära kroppar; tre låga atriumblock med kontor och en matsalsbyggnad, förskjutna i förhållande till varandra och sammanbundna genom ett centralt kommunikationssystem. Volymerna är rytmiskt grupperade och placerade i övergången mellan berg och fält. Atriumblockens mått är avpassade så att de stora, öppna kontorslandskapen får en fattbar storlek, och genom blockens förskjutning bildar dessa rum ett växlande kontorslandskap med visuell kontakt med den omgivande naturen. Ledningens rum skiljs knappt märkbart ut genom att ligga högst upp ovanför entrén och ha en fönsterindelning som berättar om en uppdelning i skilda rum. Fasaden är betongelement med frilagd ballast av mörk dansk sjösten. Inom komplexet finns ett stort antal konstverk i form av väggfasta reliefer och skulpturer.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Funktionen som huvudkontor har flyttats till en ny byggnad.

Volvos före detta huvudkontor. Foto: Rickard Ribbås

Volvohallen

Adress: Assar Gabrielssons väg
Fastighet: Sörred 8:6
Bebyggelse: Utställningshall för bilar
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Visningshallen uppfördes 1975 av Volvo intill det gamla huvudkontoret. Arkitektkontoret Lund & Valentin stod för ritningarna. Kupolbyggnader, främst i betongskal men också i stålfackverk, var vanliga internationellt under den första efterkrigstiden, men saknade motsvarigheter i Sverige.

MOTIVERING

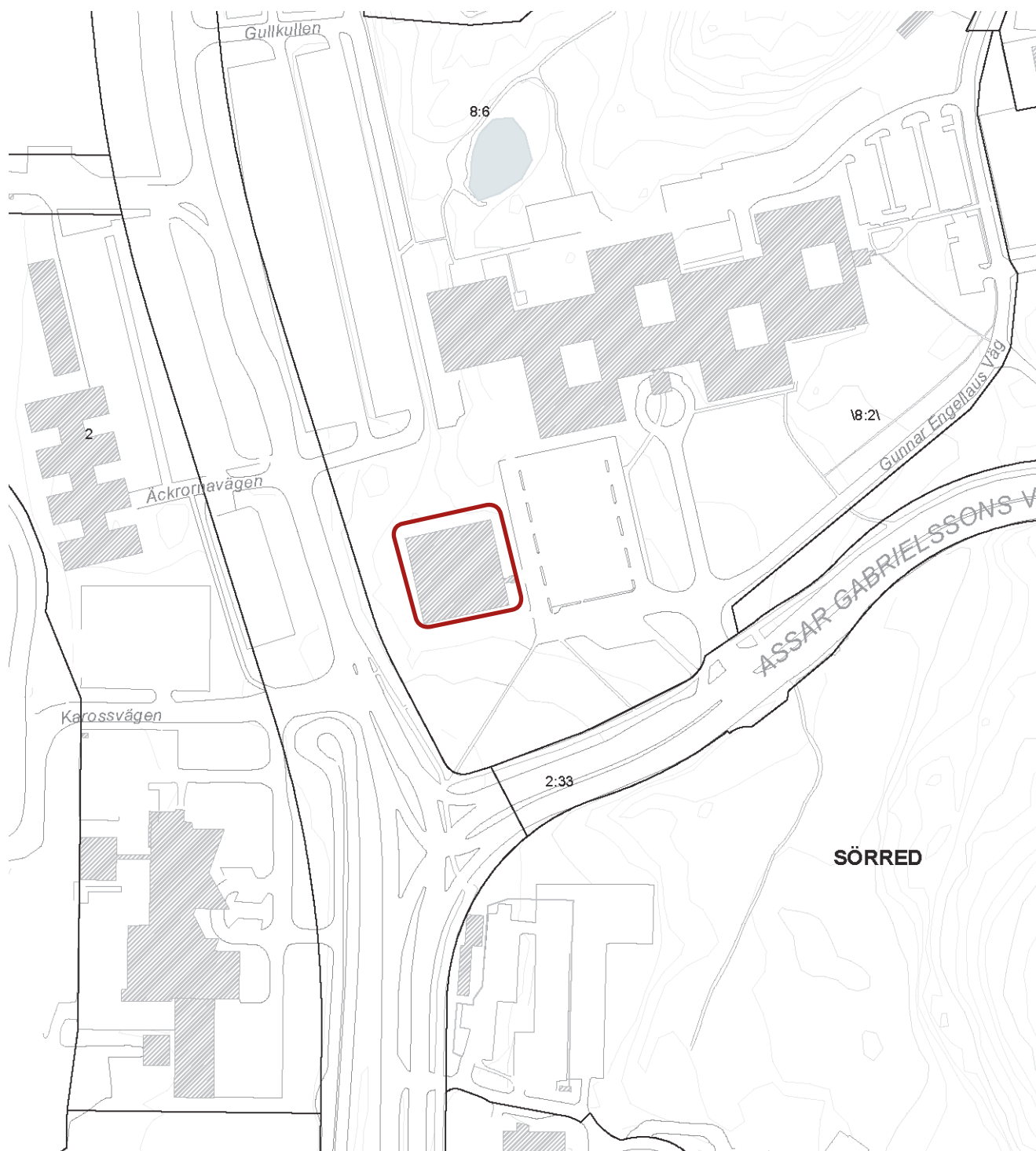
Volvohallen är en tekniskt avancerad byggnad med få svenska motsvarigheter. Den har ett futuristiskt drag och är också ett av de allra första exemplen i Sverige på en byggnad projekterad med hjälp av datorberäkningar

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Volvohallen är en kupolformad byggnad som innehåller en konferensanläggning samt utrymme för att ställa ut bilar. Byggnaden är till formen en hängkupol med kvadratisk grundplan. Kupolen vilar på fyra punkter och har bågformade fasader. Konferensanläggningen är utformad som en trappstegspyramid inne i hallen. Konstruktionen är en »geodetisk kupol« uppbyggd av raka stänger i ett fackverk.

Volvohallen. Foto: Rickard Ribbås

Torslanda havsbadskoloni

Adress: Stugor på Skeppstadsholmen.
Fastighet: Amhult 29:3
Bebyggelse: Koloniområde med 122 lotter och en stor andel gemensam mark
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Området anlades som havsbadskoloni och började bebyggas på 1920-talet och har därefter byggts ut kontinuerligt genom självbyggeri. Medlemmarna ansvarade både för uppförandet av de egna lotterna samt det gemensamma som till exempel vägar och badplats. El och kommunalt vatten tillkom i området kring år 1980.

MOTIVERING

Torslanda havsbadskoloni är, tillsammans med Lilleby fritidsby, Askims fritidsby, Knarrholmen och Stora Förö exempel på sammanhållna fritidshusanläggningar

som uppförts av företag, fackföreningar eller andra sammanslutningar. Inom denna grupp visar Torslanda havsbadskoloni på självbyggda fritidshus byggda inom en förenings ramar och stöd. Området ger ett ombonat intryck. Karaktären av inbott och uppvuxet fritidshusområde är intakt och området är ett mycket bra exempel på fritidshusbebyggelsens utveckling och framväxt under 1900-talet.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Stugorna ligger oregelbundet placerade längs smala, slingrande vägar i den kuperade terrängen. Stugorna är uppförda i trä och merparten har locklistpanel. Fjällpanel och eternit förekommer också. Taken är framför allt av tegel, men även papp förekommer. Varje stuga har vatten vid tomtgränsen och avlopp för köksvattnet. De tidigast uppförda stugorna har drag av klassicism, medan de senare ansluter sig till de funktionalistiska ideal som rådde från 1930-talet och framåt. Det är ett lummigt område med näckrosdammar och strandängar, och med väl uppvuxna löv- och barrträd som ger lä för de ofta hårda havsvindarna. Trädgårdarna är relativt stora och många är omsorgsfullt anlagda. Mot vägen kantas de av häckar eller murar.

Torslanda havsbadskoloni. Foto: Anette Lindgren

BJÖRLANDA 77

LILLEBY 83

ÖVERSIKTLIG STADSDELSBESKRIVNING

I Björlanda finns flera exempel på Hisingens traditionella byggnadsskick. Här finns karaktäristiska gårds- och hustyper både från tiden före och efter laga skiftet.

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Stadsdelarna Björlanda, Sörred och Lilleby ingick tidigare i Björlanda socken som var norskt-danskt område till 1658. I norr begränsades socknen av Nordre älvs fjord och i söder nådde socknen med ett litet smalt parti ner till Göta älv. Sockenkyrkan i Björlanda by tillkom på 1200-talet. Utöver Björlanda by fanns cirka 30 byar och gårdar. Jordbruket var huvudnäringen i socknen men fisket har också haft viss betydelse. 1952 slogs Björlanda och Torslanda samman till Torslanda storkommun och några år senare började småindustrier att etableras här men fram till 1960-talet var Björlanda en jordbruksbygd med cirka 100 gårdar i drift.

Lillebyvägen byggdes i slutet av 1930-talet genom besvärlig terräng med utsikter över skärgården. Vägen fortsätter i högt läge fram till Sillvik med badplats. På 1930-talet började sommarstugor att byggas i Lilleby. Senare, särskilt från 1950-talet, tillkom flera områden med sommarstugor t ex i Fåglevik, Låssby, Kvisljungeby och Kallhed och 1953 byggdes Lilleby Fritidsby av föreningen Göteborgs Koloniträdgårdar. Efter inkorporeringen med Göteborg 1967 utarbetades

en generalplan för hela Hisingen. I Björlanda omfattade den en genomfartsled med anslutande verksamhetsområden längs östra sidan. Dessa planer genomfördes inte men ett stort industriområde har byggts ut för Volvo Lastvagnar i området Steneby-Östergärde vid gränsen till Tuve.

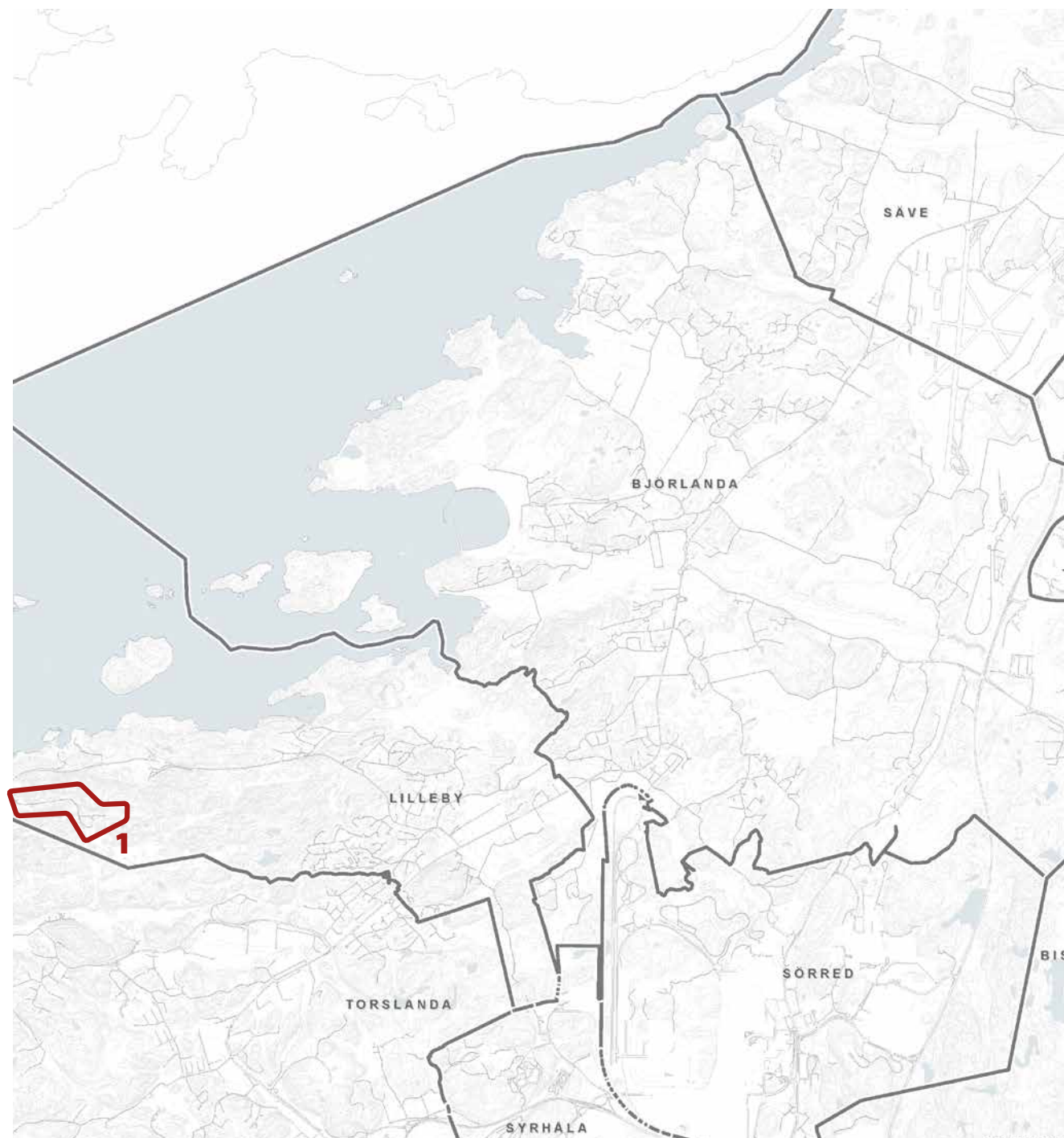
Framväxten av en fritid, en rekreationstid, kom tidigt att stöttas av arbetsmarknadens parter där så väl arbetsgivare som fackföreningar och pensionsstiftelser lät uppföra anläggningar till stöd för företagens anställda respektive medlemmar i den egna fackföreningen. Framväxten av sådana anläggningar inleddes under seklets två första decennier och fick sin kulmen under 1940-60-talen. Askims fritidsby, Lilleby fritidsby, Skeppstadsholmen och Stora Varholmen var så kallade havsbadskolonier.

FÖRÄNDRAT, BEVARAT

Sommarstugebebyggelsen har utvidgats och delvis förändrats för året-runt-boende och under de senaste åren har också nya småhusområden tillkommit. I Björlanda Kile har en stor hamn för fritidsbåtar byggts. Övriga delar har fortfarande väl bibehållna landsbygdsmiljöer bland annat inom det s k Björlandaområdet.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Inga miljöer eller byggnader från den aktuella perioden ingår i det tidigare bevarandeprogrammet.

Lilleby fritidsby 1

Lilleby Fritidsby

Adress: Sillviksvägen, Lilleby Fritidsby
Fastighet: Lilleby 22:1
Bebyggelse: Fritidshusområde
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Fritidsbyn etablerades 1954 av Göteborgs Koloniträdgårdsförening. 127 hus av två olika typer ligger i en skyddad dalgång. Tomterna rökdes av nybyggarna som också reste sina monteringsfärdiga hus. Eftersom odlingsmöjligheterna bland bergen inte var så goda ville man att husen skulle ligga fritt i naturen och kallas »fritidsby« snarare än »koloni«. Stugorna skulle ligga i naturen utan häckar eller staket omkring lotterna.

MOTIVERING

Många av husen i området är mycket välbevarade med såväl originalpanel som fönster intakta. Se Askesby, under avsnitt Norra Hisingen.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

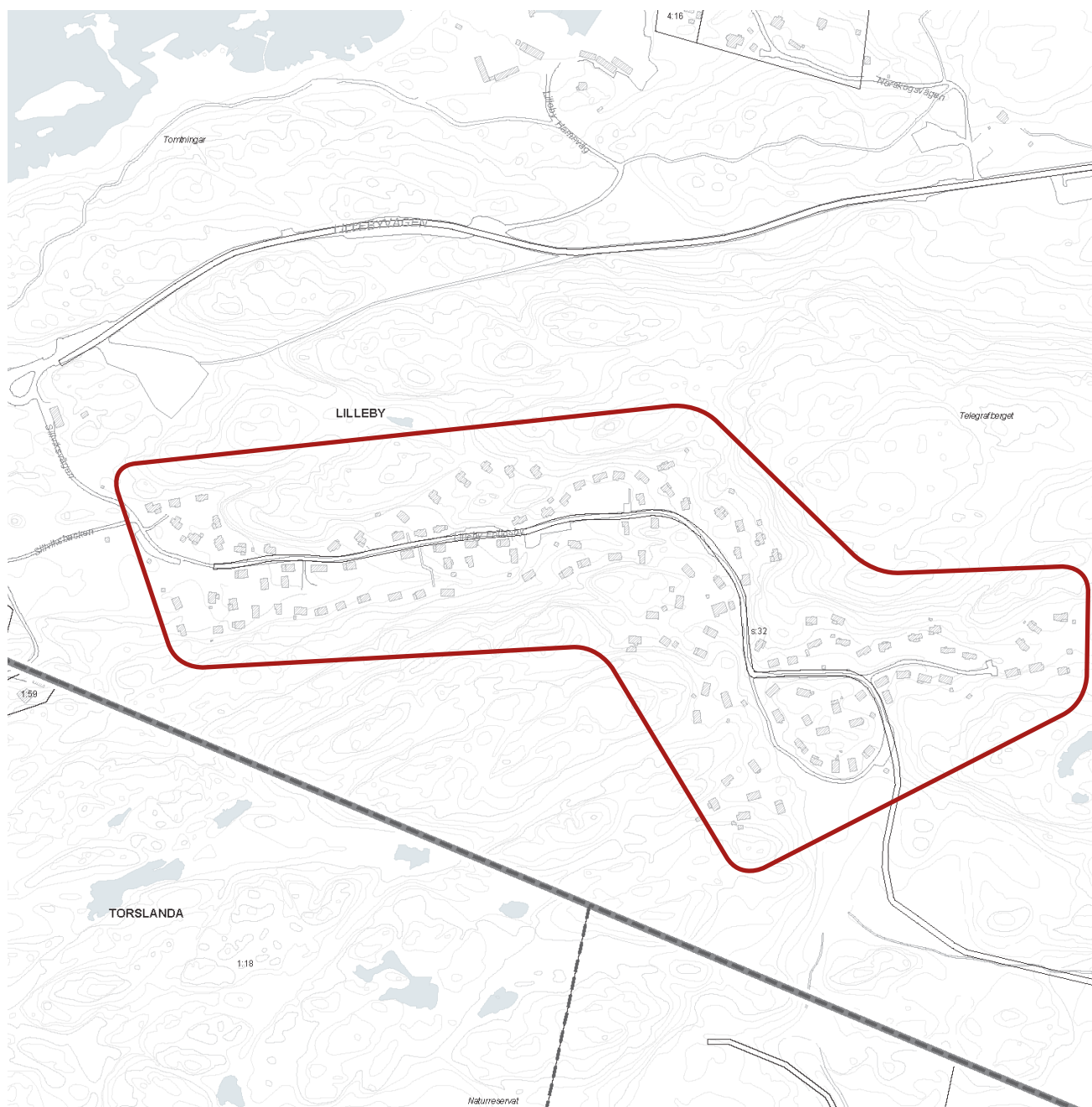
Lilleby Fritidsby ligger i en sprickdal strax öster om Sillvik. Området består av 127 fritidshus på arrendemark ägd av kommunen. Husen ligger dels längs vägarna i området, dels klättrande på klipporna vid sidorna. Tre typer av hus kan urskiljas, var och en med sina karaktärer. Husen omges av trädgårdar, som i de lägre partierna ofta kantas av häckar. I de högre belägna partierna blir det mer av naturtomtskaraktär, men de allra flesta har någon form av trädgård runt huset även i dessa delar. Här finns också fina exempel på skärmtak och smidesräcken. Många hus har byggts ut, men då med små, väl anpassade utbyggnader. Karakteristiskt för området är också tak av lertegel, såväl en- som tvåkupigt förekommer.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Nya bostadshus byggs och fritidsstugor permanentas.

127 hus ligger fritt i naturen i en sprickdal öster om Sillvik. Foto: Rickard Ribbås

Fritidsbyns hus fritt placerade i naturen. Foto: Anette Lindgren